

375

0 275

Šťastné

Vzorkovce.

Popisuje

Fr. V. Sasinek.

Na pamiatku 40-ročného spisovateľstva
pôvodcovho

vydal

Martin Kollár,
redaktor „Katol. Novín.“

V Trnave 1892.

Tlačou Adolfa Horovitzza.

❁ Cena 20 kr. ❁

Handwritten signature or initials in pencil, possibly reading "MK".

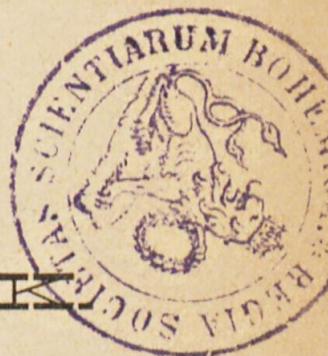
Small handwritten mark or signature at the bottom center.

0235

Šťastné Vzorokovce.

Popisuje

Fr. V. SASINEK

Na pamiatku štyridsaťročného spisovateľstva pôvodcovho

vydal

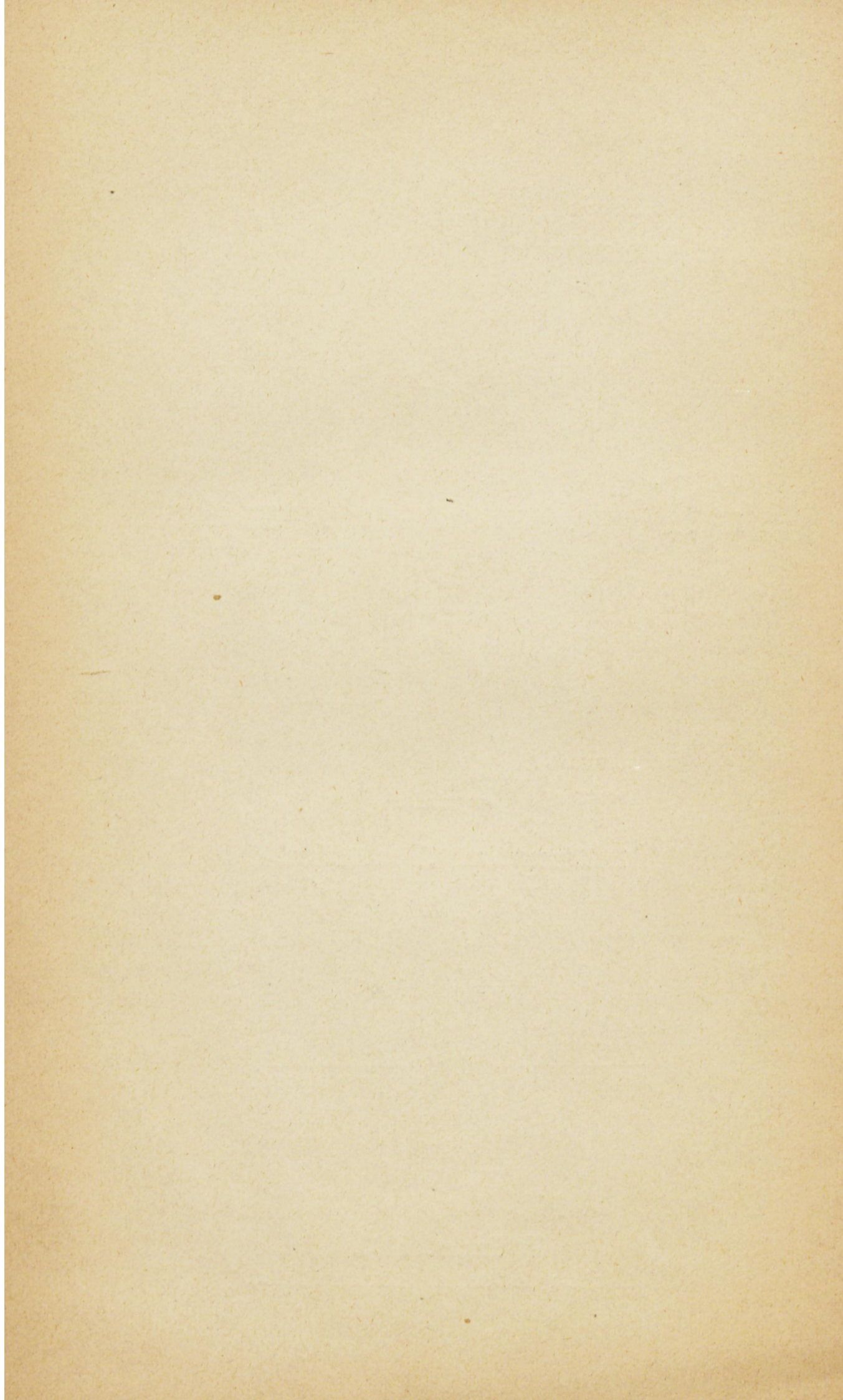
Martin Kollár,

redaktor „Katol. Novín.“

V Trnave 1892.

Tlačou Adolfa Horovitzza.

2101989

Viete, rodáci, kde na Slovensku ležia Vzorkovce? Neviete; tým lepšie, aspoň nebudete môcť povedať: „Také môžu byť len Vzorkovce“!

No kde ležia, tam ležia tie Vzorkovce, ale môžem o nich povedať, že nielen zaslúža to meno, ale i to, aby sa tiež iné obce dľa nich spravovali, a to jedine k svojmu i časnému i večnému dobrému.

V tých Vzorkovciach je každý na svojom mieste, počnúc od farára až k hrobárovi; každý verne a ochotne plní povolanie svoje, a to je, čo robí Vzorkovce šťastnými. Keby ešte patrón bol opravdivým patrónom, neboloby na svete šťastnejšej obce nad Vzorkovce. Šťastie, že jeho nábožní predkovia, dokiaľ im nevoľný Vzorkovčan robotoval, vystavili a nadaním zaopatрили chrám a školu, keď on teraz už o inom nevie, len o tom, že volí farára a hlavne rozhoduje nad voľbou učiteľa. Vzorkovčania však sami o to pečujú, aby chrám bol nielen menom, ale i ozdobou slušným chrámom Božím, na česť a chválu Božiu, na potešenie a duševné ušľachtenie tých, ktorí chrám Boží navštevujú. Podobne i škola je v takom stave, že je svedkom toho, jako si Vzorkovčania dajú záležať na vzdelaní dietok svojich.

Aby sme ale poznali Vzorkovce, musíme sa obhliadnuť na tie osoby, ktoré na tom pracujú, aby boly Vzorkovce šťastnými; lebo šťastie ľudí závisí napred od Pána Boha, a potom od ľudí.

I. Pán farár vo Vzorkovciach.

Prvý, ktorý pozornosť našu zasluhuje, je pán farár. Že Vzorkovce sú tým, čo sú, je hlavne jeho dielom a zásluhou. Čo je duša pre telo, to je farár pre obec. Počiatky mal ťažké, lebo našiel obec spustlú. Nebohý p. farár bol

človek veku vysokého, ale ducha už slabého, tela neduživého, a tak k duchovnému pastierovaniu neschopného. Mal síce kaplána, ale ten nebol dľa ducha a srdca Pána Ježiša. Bolo na ňom vidieť, že bol vychovaný na jágerskej slanine. Vážni a zámožní hospodári boli mu „buta tót“ (hlúpi Slováci), kdežto s kdejakým pisárom, ktorý znal maďarsky, hneď si potykal. Svojím izéhátaním tak — snád' i schválne — lámal slovenčinu, že bol v škole deťom na posmech, v chráme ľudu na pohoršenie. Následok toho bol, že potom i ľud na chrám Boží nedbal, v prespolí hľadal spovedelnicu, kde bol susedným farárom nepriležitý. Takú vinicu, ktorá bola len židovi na úžitok a diablovi na potešenie, dostal náš pán farár. Prvou jeho starosťou bolo, aby si sriadil svoj vlastný dom, a potom celú obec. Otec mu viedol hospodárstvo, matka kuchyňu. Mali svoju izbu, a do úradnej izby pána farára len vtedy vkročili, keď ho k obedu volali. Do farských vecí ani jazyk ani uši nestrkali. Múdry otec častokrát riekaval: „Záležitosti farské nie sú záležitosťami rodiny, a fara nenáleží našemu synovi, ale farárovi vzorkoveckému.“ V dome medzi čeliadkou panoval nábožný a dobrý poriadok. Stalo sa, že na Dimitra dal závdavok na novú zlužbu kočišovi. Tento nie aby si bol tú zlatku ušetril, ale ju hneď za tepla premárnil a prišiel domov „pod čapicou.“ Na druhý deň povolal ho pán farár pred seba a povedal mu: „Štefane, ja som ti včera dal závdavok čo kočišovi, nie čo korhelovi. Hľadaj si druhú službu; lebo nie si súci pod moju strechu, nielen preto, že opilstvo bolo by poškvrou farského domu, ale i preto, ponevác' opilstvu oddaný čeladník obyčajne jednou rukou pije, druhou okráda svojho hospodára.“ Vôbec na tom bol, aby slovom i príkladom predne siahol na vykorenenie korhelstva. Do práce neprijal delníkov, ktorí mali už temer všeobecnú obyčaj vyjednať si pálenku na sniedanie a svačinu. On miesto toho dával ráno polievku, na svačinu ale sadlé mlieko. Z počiatku ovšem málo ktorý delník na to pristal, áno našiel sa, ktorý zrovna odsekol mu, že pôjde radšie do práce k židovi, ktorý mu dá pálenky. Pán farár nedal sa uchvátiť hnevu, ale pokojne riekol: „Ste-li presvedčení, že žid viac stará sa o vaše časné a večné dobré, nežli váš duchovný pastier, chodte si k nemu: ale keď budete pracovať na roli

jeho, rozpomeňte sa, komu ona predtým náležala a jako sa ona dostala do rúk židovských. Žid vám ovšem schvaľuje pitie pálenky, lebo ono mu pomáha k zlatému teľatu. On má dvojaký úžitok z toho: za jedno lacno kúpi a draho predá; za druhé rozdráždí vám hrtán, abyste u neho prepili, čo máte u neho zarobené. Myslite že múdrejšie, dietyky moje duchovné! Človek má ráno za potreby posilnenia, na svačinu (olovrant) občerstvenia. To posilňuje, čo nasycuje; to za horúceho dňa občerstvuje, čo vnútornosti ochladzuje. Ráno miesto jedla pálenku piť, znamená do žalúdka namiesto jedla nasypať žeravého uhľia; na svačinu pálenku piť, je tolko, jako na oheň vnútorný ešte prikladať. Zkuste u mňa lepší spôsob a presvedčíte sa, že vám váš farár lepšie radí a bez ziskuchtivosti vlastnej len vám dobre chce.“

Neidem rozprávať, jaký bol pán farár v plnení svojich povinností. On čo dobrý pastier miloval ovečky svoje; volal ich čo príjemný rečník, keď hlásal slovo Božie a vykladal učenie kresťanské; poháňal ovečky svoje, keď buď vo spovedelnici povzbudzoval hriešnikov k polepšeniu života, alebo keď smieroval rozvadených manželov, pri kolede napomínal poblúdené ovečky a kedytedy — zvláštne vidiac toho mravnú potrebu — navštívil niektorého hospodára; viedol ich na pašu, keď im buď zdravým alebo nemocným vysluhoval sväté sviatosti; chodil pred nimi, keď im vo všetkom dával príklad dobrý. Z jeho príkladného života vždycky vyčnievaly tie slová sv. Pavla: „Buďte nasledovníkmi mojimi, jako i ja som (nasledovníkom) Krista“.

Ponevác fara bola rozsiahla a na duše početná, mal i kaplána, ktorý však musel u neho najprv vychodiť tú trinástu školu praktického duchovného pastierovania, kým sa mohol stať pomocníkom jeho vo správe farskej. Počujme o tom samého kaplána.

„Keď poslaný od vyššej duchovnej vrchnosti, a to hneď čo novovysvätenec, prišiel som k nemu, predstavil som sa mu s „alá szolgája“ (ponížený sluha). On sa nad tým zamračil síce, ale s obyčajnou svojou prívetivosťou pravil: „Viem, že čo novovysvätenec vstupujete do vinice Pánovej, aby ste v nej pracovali so mnou k časnému a duchovnému dobrému veriacich tejto farnosti. Nepochybujem, že ste človek

školami vzdelaný a pravidlami duchovného pastierovania nadaný: ale je otázkou, či ste tiež k pastierovaniu ovečiek tunajších prispôsobený? Božie toto stádečko pozostáva z ovečiek jazyka slovenského, a tak pochybujem základne a veľmi o tom, že čo novovysvätenec máte tie vlastnosti, ktoré by k tunajšiemu pastierovaniu činily vás spôsobilého. Bohužiaľ, pri terajších školách a seminároch zapomínajú na to, že povolanie kňaza je učiť všetky národy, t. j. každý národ dľa jeho mluvy. Neidem ostre posudzovať tých, ktorí nestarajú sa ani v školách ani v seminároch o cvičenie budúcich kňazov, učiteľov a vzdelavateľov ľudu slovenského; len to podotýkam, žebych nechcel byť v ich koži, keď budú stáť pred Pánom Ježišom, aby vydali počet zo svojej pečlivosti o jeho „kráľovstvo Božie na zemi.“ Naučil-li ste sa pastorálnym theoriam, zkusíte, že sa budete musieť učiť teprv pastorálnej praxi. Kto chce dosiahnuť cieľ, treba mu použiť primeraných prostriedkov: teda kto chce tak, jako má dľa vôle svätej Cirkve, pracovať medzi slovenskými veriacimi, musí byť vzdelaný i v mluve jeho. Nikto s motykou nezasadne k práci krajčírskkej, ani s vretenom nedá sa do práce poľnej; každý sa dá do práce s primeraným náčením. Tak je to i s vyučovaním. Kto chce učiť Číňana alebo Japonca, Nemca alebo Maďara, musí to činiť po čínsky alebo japoncky, nemecky alebo maďarsky: teda i slovenských veriacich treba učiť po slovensky. V tejto farnosti neplatí „alá szolgája,“ ale: „Pochválen buď Ježiš Kristus!“ To je i materia i forma tunajšieho duchovného pastierovania. Jestli sa, pane bratre, nazdávate, že dostačí vám jakákoľvek všednia a „izéhátovaná“ mluva slovenská, mýlite sa. Snáď nepochybujete o tom, že niekdy i od samého akcentu závisí pravý smysel slova? Kto nemá reč v moci, ten ani snadno ani so zdarom ani so ctou nebude mluiť ani v chráme a škole, ani na kazateľni a v spovednici. Pravdy Pána Ježiša sú tak vznešené, že zaslúža, aby aj vznešenejším slovom boly hlásané. I ten ľud právom to očakáva, aby lepšia mluva ozývala sa v chráme, nežli po maštalách. Ľud posudzuje vzdelanosť kňaza dľa toho, čo slyší, a lásku jeho k ľudu dľa toho, jako sa chová k mluve jeho. Toho, kto nemiluje jeho reč, nemá za priateľa, a toho, kto kazí a tupí jeho reč, pokladá za nepriateľa.“ Taká bola prvá hodina v tej mojej

škole trinástej. V podobných hodinách pokračovalo sa častejšie.

Po 12 odbavených svetských a klerických školách dostal som sa do počiatočnej školy slovenskej, a bol som jej rád, lebo ona vycvičila ma pre jedine zdarnosnú prax vo fare slovenskej. Začal som od čítania a písania; dobrý môj princípál bol mi v tom učiteľom. Do školy chodil som s ním, abych sa učil slovensko-praktickému katechisovaniu. Na kazateľňu ma nepustil, kým jazyk môj nebol schopný reči dôstojnej. Vo svojej bibliotéke mal diela rozličných jazykov, ale mne nedal čítať, len slovenské. Na stole mal vždycky viac časopisov, ale len slovenské, tak že mi to bolo novotou netušenou. Ja som sa nazdával, že sa nedá ani čo vážneho, ani čo poučného, ani čo zábavného a tým menej čo vznešeného napísať po slovensky; lebo som vtisnutý býval do kruhu takých ľudí, ktorí vo svojej pyšnej fantásii to si namysleli, že slovenská reč je len pre drevorubačov a otrokov. Ja som myslel, že keď ja, ačkoľvek rodom Slovák, nie som vstave nič po slovensky napísať, ani iní nie sú vstave to urobiť. Ja som myslel, že každá slovenská kniha je „pan-slavismus“ a každý slovenský časopis „vlastizradou“, lebo tak to vo školách a seminároch vtĺkali nám do hlavy nezkúsenej. Ani čert kropáča tak sa neštíti, jako sa úbohý klerik štíti nielen spisu, ale i slova slovenského: avšak v praktickom živote z toho bludu, má-li dobré srdce, dosť skoro vytriezvie. Teraz, majúc prístup k slovenskej spisbe, našiel som opak toho, čo mi bolo do hlavy vtĺkano: v slovenskej cirkevnej spisbe našiel som bohabojnosť, v zábavnej mravnosť, v politickej oprávnenosť. Jedenkrát predsa mi vyklzlo sa z úst: prečo môj pán princípál nemá na stole i maďarské časopisy? Na to mi odvetil: „Nie preto, jakobych nenávidel maďarskú reč, ale pre právnú vzájemnosť a vlastný svoj prospech. Znáte, pane brate, to príslovie: Koho chlieb jieš, toho pieseň spievaj. Kebych bol na maďarskej fare, jedol bych maďarský chlieb; keď ale som na slovenskej fare, jiem slovenský chlieb: teda pieseň moja je slovenská. Sluší sa, abych ten groš, ktorý mám od slovenského ľudu, obrátil na slovenskú spisbu; za jedno, abych sa evičil v reči; za druhé, abych poznal potreby ľudu; za tretie, abych podpo-

roval slovenskú spisbu, ktorá vo veciach časných a večných vzdeláva slovenský ľud. Jakožeby ten ľud veril, že ho opravdive milujem, keby videl, že len cudzojazyčné knihy a časopisy pokladám za hodné, aby prišli na môj stôl?“ — Takým spôsobom sa stalo, že ani som nebadal, keď ma niektorí kollegovia vyhlásili za „pansláva:“ ale práve toto priviedlo ma k tomu poznaniu, čo vlastne neprajníci ľudu slovenského majú za „panslavismus.“ Hej, jak dobre mi padlo trpeť potupu za dobro a právo slovenského ľudu! Keď také účinkovanie medzi slovenským ľuďom, jakému som sa naučil od pána farára, je „panslavismus,“ vtedy každý svedomitý kňaz ľudu slovenského má byť takým „panslávom.“ Taký panslavismus je len prospešný i Cirkvi katolíckej i vlasti spoločnej.“ —

Tak v tom pánu kaplánovi zavčas obrátil sa Šavel v Pavla, a medzi ním i pánom farárom vyvinulo sa také úprimné priateľstvo, o jakom sa dá skutočne povedať, že je jednou dušou vo dvoch telách prebývajúcou.

Keď už pán farár mal tak usporiadanú domácnosť, chcel prikročiť k základnému obrodeniu obce. Povolal k sebe niektorých vážnejších a počestnejších občanov a sdělil im, že chce k dobrému stáda svojho povolať nábožných kňazov z ďaleka k vykonaniu svätej missie. Vyložil im, v čom záležia a jaké ovocie prinášajú sv. missie. Dobre predvidel, že poučenie toto je potrebné, aby potom oni poučili o missiách veriaci ľud a obránili ich proti tým, ktorí sa im v odpor stavať budú. Tohoto potreba ukázala sa hneď, jaknáhle prišlo vo verejnú známosť, že prijdú missionári z rádu najsv. Vykupiteľa až hen z Prahy a či z Litovle. Kto sa najviac toho zľakol, jako žid! Tento lepšie vedel, čo sú missie a jaký výsledok mávajú, nežli sám katolícky ľud, a preto blúznil dve na tri o missiách a missionároch, nazdávajúc sa, že to prekazí. No, chvála Bohu, ľud už bol presvedčený, že to, čo farár za prospešné uznáva, prospešné byť musí; a uveril to tým viac, keď o tom poučený bol i od tých dôverníkov, ktorým tú vec farár vopred bol sdělil. Dobrá vec má len zlých za nepriateľov.

Missie šťastlive a dojímave sa vybavily. Jedni sa dostavili s pripraveným srdcom jako ovečky na dobrú pašu; druhí prišli zo zvedavosti a vytrvali; niektorí prišli so zá-

šťou a predsudkom jako vlci, a obrátili sa v tiché ovečky. I sama nabožná patrónka s čeladou svojou brala účasť na missiách; čo tiež učinilo dobrý dojem na kresťanský ľud. Zdalo sa, jakoby sa boli Vzorkovčania znovunarodili. Len jeden škripal zubami, žid, že mu krčma spustla, tak že sa odhodlal odísť ta, kde ešte ľudia korhelujú, seba ožobračujú a žida obohacujú.

Jednoho dňa sedeli pán farár s pánom kaplánom zcela utešení nad túženým obratom, ktorý vykonaly sväté missie; ale pán farár, čo muž vek a zkusenosť majúci, pozname-
nal: „Pane brate, pamätajme na sv. evangelium: Vyšiel rozsievateľ, aby rozsieval dobrú pšenicu; ale keď ľudia zas-
pali, prišiel nepriateľ človek a nasial kúkoľ. Rozumiete tomu? Toto podobenstvo týče sa nás oboch. My nesmieme zaspať, aby potom nejaký nepriateľ prišiel a nasial kúkoľ medzi tú pšenicu, ktorú rozsiali tí bohabojní a horliví mis-
sionári. Čo Pavel zasadil, to Apollo polieval, a len potom dal Boh vzrastu“ Slová jeho hovorené boly i zo srdca pá-
na kaplána a nezostaly hlasom volajúceho na púšti; pristú-
pilo sa i k skutkom. Ľud, ktorý zaneprázdňoval sa s veca-
mi hriešnymi, musel mať náhradu vo veciach dobrých, aby pridržaný bol pri dobrých úmysloch, v čase sv. missií uči-
nených. Nahradiť sa musela krčma chrámom, korhelské a
klebetné zasedania počestnými schôdzkami, marnotratnosť a
marnivosť šetrnosťou a skromnosťou, zkazonosné flašky už-
točnou spisbou. Obeť, ktorú prinášali diablove ku svojej
zkaze, mali prinášať Bohu ku svojmu časnému i večnému
dobrému. Z mužských sriadili spolok sv. ruženca, spoje-
ný so sľubom striedlivosti; zo ženských utvorili spolok
najsv. srdca Pána Ježiša a bl. Panny Marie, spojený s
ozdobovaním chrámu a oltárov. Z krajciarov, kto-
ré dobrovoľne mesačne poskladali členovia, oba spolky staly
sa večným údom spolku sv. Vojtecha, tak že mali ča-
som celú bibliotéku, keď aj iné knihy a časopisy si nado-
búdzali. Konečne i k ozdobe chrámu a oltárov sa prišlo; a
to tým viac, že aj v zámku iný vietor fúkal. Patrón,
majúc vedomosť o prevrate, ktorý následkom sv. missie stal
sa ve Vzorkovciach, tiež precitnul, vyslyšal prosbu a za-
sľúbil murársku, tesársku a škridličiaru opravu chrámu.
Obnovu oltára prevzal na seba spolok sv. ruženca, opatre-

nie cirkevného rúcha a plachiet spolok najsv. srdca Pána Ježiša a bl. Panny Marie. V krátkom čase skvel sa chrám Boží a oltáre jeho vo svojej sláve: a kto sa tomu najviac tešil? sám ľud.

Aby všetkému koruna bola dodaná, mal byť posvätený chrám. Pán biskup sám sa k tomu zaslúbil, pri ktorej príležitosti chcel udeliť i sviatosť birmovania.

Bolo to shonu, hluku a činnosti na všetky strany, keď sa približoval deň posviacky a birmovania. Dvojo slavností požadovalo dvojnásobnú usilovnosť. Že pán farár a pán kaplán a pán učiteľ mali práce plné ruky, to ani netreba spomínať. Mládenci cvičili si banderiálne kone a snášali borovčie i chvojky k stromoradom a víťazným bránam; dievčatá praly, hladily, šily a pripravovali kvety i vence; ženy bielily domy a piekly pre nových kmotrov a nádejných hostov pečienky a koláče; starší rovnali cesty, jakoby im bol prorok privolával: „Pripravujte cestu Pána, rovnými učinite stezky jeho! Každé údolie bude vyplnené, každá hora a pahrbok budú ponížené, a budú krivé (miesta) priamymi, a ostré (miesta) hladkými.“ A ten chudiak rychtár sotva mal stihu, aby sa utiahol do tichého kútika v zahrade, by sa naučil reč, ktorou v mene obce chcel pozdraviť pána biskupa. Prišiel deň príchodu jeho do Vzorkoviec, ktoré boli obrátené temer v utešenú zahradu; všetko bolo v pohybe jako na perách; mažiary boly nabité, aby výstrelom svojim oznámily a oslávily príchod biskupa. V určitú hodinu dostavil sa na chotár rychtár s notárom, úradskými a banderistami. Jaknáhle prišiel biskup na chotár pozdravil ho rychtár krátkou a jadrnou rečou slovenskou, po ktorej prítomní zvolali trikrát: „sláva“! Jako s veže spozorovali pohyb vozov, vytýčili na nej zástavu, zvony slavnostne zavznely, mažiary búchaly, mladí i starí na svoje miesta sa poberali, pán kaplán jako nejaký veliteľ sem i tam behal, majúc pod správou 12 mladíkov, ktorí mali za úlohu udržať poriadok. Služny s pandúrmí bol docela zbytočný. Na počiatku osady bola prvá víťazná brána s bielymi ružami vykladaným nápisom: „P a s b a r á n k o v m o j i c h.“ Tu stála školská mládež pod zástavou. Pred pána biskupa predstúpil jeden žiak a žiačka; tamten pozdravil biskupa

slovenskou básničkou, táto ale podala pánu biskupovi takú kytu z kvetov vyberaných, že ju ledva oboma rukama uniesť vládala. Bolo to asi šesteročné, utešené, jako anjeličok bielooblečené dievčatko. Jeho zvončekový hlások pravil:

„Najdôstojnejší pane biskupe!
Ja pestré prinášam Vám kvetinky,
jako obraz našej tu dedinky:
krása kvetov týchto znamená enosť,
lúbou vôňou jejich je nábožnosť;
stužka, ktorá kvety v jedno viaže,
je láska, ktorú Pán Ježiš káže.
A za toto malé darovanie
ráčte nám dať sväté požehnanie.“

Samo sebou sa rozumie, že biskup, týmto nežným proslovom dojatý, udelil školákovi svoje požehnanie, a kráčalo sa ďalej.

Za školskou mládežou stáli veriaci vo dva rady, najprv mužskí, potom ženské, rozdelení, pod zástavami, jako šíky vojska Božieho. Členovia spolku sv. ruženca mali na krkoch zavesené ružence, a členičky spolku najsv. srdca Pána Ježiša a bl. Panny Marie mali na ružových stužkách vyšiate strieborné srdcia. Pán farár pri druhej víťaznej bráne, ktorá mala nápis: „P a s o v c e m o j e,“ pozdravil pána biskupa podobne príjemnou a vzletnou rečou slovenskou, a keď dokončil, hromovité „sláva“! zahučalo celým okolím.

Pán biskup na všetky tri slovenské pozdravy odpovedal, jako sa dalo od tak múdreho pána očakávať, po slovensky; len kohosi zo sprievodu p. biskupovho jakosi to pichalo. Už vtedy, keď na pomedzí rychtár bol rečnil po slovensky, pošeptal ten ktosi tam stojacemu notárovi: „Nemohlo to byť maďarsky?“ Notár však nezostal mu dlžen odpoveď a riekol: „Pane, snáď ráčite i po kroji badať, že nenie tu predstavenstvo z Debrecína, ale zo Vzorkoviec? Rychtár tak rečnil, jakoby Nemec o ňom povedal: „Wie ihm der Schnabel gewachsen ist,“ t. j. v takom jazyku, jaký vie. Ostatne predpokladáme o pánu biskupovi, že mu nezáleží na maďarskosti, ale na uprimnosti pozdravu.“ Podobnú odpoveď utržil si ten pán i teraz, keď pánu farárovi dal pociťiť svoju nelúbošť nad tým, že aspoň on nerečnil po maďarsky. Pán farár nemal príčiny vyhovárať sa a riekol: „Ústami mojimi farníci vzorkoveckí pozdravovali biskupa

svojho: teda po slovensky. Ostatne tým poskytnutá bola príležitosť pánu biskupovi, na slovenskú reč odpovedať po slovensky; lebo iste bol by to pokladal za neprimerané, odpovedať po maďarsky, aby jeho slová boly musely byť ľudu tlumočené po slovensky. Nech sa presvedčí ľud, že jeho biskup je otcom jeho, nie otčimom, ktorý nehovorí jazykom jeho.“

Sama slávnosť započala sa už o 8. hod. ráno, lebo sa dalo predpokladať, že to dlho trvať bude. Pána biskupa pod zástavami a v prôvode odprevadili sme z domu farského k zatvorenému chrámu. Po obradoch výkropných vhrnuli sme sa do chrámu, kde sa vykonaly ostatnie obrady. Pán biskup potom vystúpil na kazateľňu a povedal primeranú kázeň: „Jaké dobrodenia prináša nám chrám skrze slovo Božie, skrze najsv. obetu a skrze sv. sviatosti.“ Ľud prítomný až hltal každé slovo jeho. Je pravda, že vždycky s veľkou úctou naslúcha, keď p. farár s kazateľne čítava jeho pastiersky list: ale predsa dojímavejšie je, keď veriaci slyšia živé slovo svojho biskupa. Po sv. mši mal p. biskup od oltára reč k birmovancom toho obsahu: „Že a k čomu Duch svätý udeľuje svoje nebeské dary?“ Keď sa birmovanie chýlilo ku koncu, zavznel na veži hlavný zvon, aby birmovaní shromaždili sa k biskupskému požehnaniu. Birmovaní učinili tak, veriaci ale ostatní shromaždili sa pred chrámom, aby pána biskupa odprevadili zas na faru k obedu; áno k tichému obedu, nie k hlučnej hostine, zajedno preto, ponevác tak to chcel mať sám pán biskup, zadruhé preto, ponevác Vzorkovčania mali po domoch svojich známych, menovite nových kmotrov, s ktorými sa chceli poba-
viť a počastovať.

Keď sme po poludní išli do chrámu Božieho, netušili sme, jaké prekvapenie tam na nás čaká. Do chrámu sme šli bočnými dverami, lebo pri bráne bol pán biskup, po boku jeho pán farár, kostolník, baba a kmotra s dieťaťom. Pán biskup konal tam predkrstné obrady a potom šiel ku krstnej studni, aby vodou spasenia obmyl dušu toho nemluvniatka od hriechu dedičného. Po udelenom krste mal kresťanské vyučovanie „o milosti, ktorú prináša sviatosť krstu, a o povinnosťach, ku ktorým viaže sviatosť krstu jak pokrste-

ného, tak i rodičov a kmotrov jeho.“ Litánie a požehnanie odbával p. farár u prítomnosti pána biskupa.

Tak radostne a iste s veľkým duchovným prospechom vykonaly sa dnešnie mimoriadne slavnosti vo Vzorkovciach: ale smutne byly zakončené. Pán biskup ešte ten deň chystal sa k odchodu a tak blížila sa hodina lúčenia dietok s milovaným otcem. Pred faru nahrnul sa zástup ľudu a do farského domu vkročil rychtár, notár s úradskými, aby pánu biskupovi vyslovili srdečné vďaky za tie duchovné dobrodeňnia, ktoré Vzorkovciam preukázať ráčil. Jak dojímavé muselo byť lúčenie, dalo sa poznať z toho, že s vyplakanými očima vyšli z domu farského. Pán biskup vysloviť ráčil nielen spokojnosť, ale i veľké potešenie svoje nad tým, čo predtým slyšal a dnes badal i zkusil vo Vzorkovciach; a konečne pozdviženým hlasom hovoril: „Nad obcou touto, kde panuje taký dobrý poriadok a čistý mrav, svedomitosť a ostražitosť predstavených, svornosť a vernosť manželov, poctivosť a zachovalosť mládeže, láska a poslušnosť dietok, bohabojnosť a striezlivosť občanov, nad takou obcou — pravím — dá sa s radosťou povedať: šťastné Vzorkovce!

2. Boj o školu vo Vzorkovciach.

Poznali ste školu vo Vzorkovciach? I jakože byste nepoznali, keď bola tak známa po celom okolí! Kde bola reč o spustlej škole, tam obyčajne riekali: „To je škola, jako vo Vzorkovciach.“

Kde je reč o škole, tam myslievame buď na budovu školskú alebo na vyučovanie školské. V oboch týchto pádoch škola vo Vzorkovciach nezaslúžila toho mena. Neďaleko fary bolo dosť úhľadné stavanie, a každý neznámy, čo prišiel do Vzorkoviec, nazdával sa, že to škola; a nebolo tak. Bola to predtým katolícka škola, ale teraz je to obecná krčma, v ktorej rozťahoval sa žid. Keď čo chýbalo, buď na stavaní alebo na streche, hneď sa to dalo opraviť z obecného; lebo Vzorkovčania viac vážili si krčmu, nežli školu; viac úlisného žida, nežli poriadneho učiteľa. Veď žid bol aj uznanlivý. Kedykoľvek rychtár alebo niektorý úradský prišiel — a to častokrát — dozreť na opravu, dal povždy nejaký ten kalíšok na občerstvenie. Terajšia škola bola kedysi pastier-

ňou; áno, dokiaľ tam býval obecný pastier, lepšie bola opatrovaná, nežli teraz, keď sa stala školskou budovou. Dlážky v nej nebolo; okná boly viac papierom zalepené, nežli zasklenené; starý stôl na dvoch krížoch a tri lavice boly jej celým náradím; v lete hľadelo slnko cez slamennú strechu do nej; a keď prišlo mračno, plakal do nej dážď. Jeden bok už bol tak presiaknutý a sklonený, že opieral sa na dve brvná, aby sa ešte jako tak na nohách udržal. Boli síce v obci ľudia, ktorí vedľa pána farára už aspoň na odstránenie toho posmechu doliehali, aby sa dačo i s tou úbohouskolou robilo: ale „múdri“ úradskí vždycky mali potrebnjšie veci, nežli bola škola, a pánu farárovi odkázali: „kto chce mať inú školu, nech si ju zaopatrí.“

Škola mala síce svoju roľu a svoju zahradu i lúku, aby mal učiteľ z čoho aspoň živoriť, keď nie živý byť; ale pole a zahradu i lúku užíva žid. Smotanu s toho má žid, mlieko úradskí a syrovátku škola. Nenie divu, že k takej škole nehlásil sa nikto. Nebohý pán farár svojou prosbou a hrozbou aspoň na to dorážal, aby, keď už nie riadneho učiteľa, aspoň zaopatrili takého človeka, ktorýby mohol zastat službu speváka a organistu pri pohrabochoch a službách Božích. Konečne hlásil sa učiteľ, ktorý kdesi vyhodený bol zo sedla pre svoju žízňivú prirodzenosť. Pán farár v nedeľu a vo sviatok dal mu obed a štvrťročne vyplácal mu organistskú príslušnosť. Tak aspoň v deň pohrabu a nedeľných i sviatočných služieb Božích bol ten učiteľ človekom, aby tú milosť na fare neztratil: ale v iné dni nebolo na ňom znať striezlivého človeka, tak že keď ho videli striezlivého, obyčajne hovorievali: „Dnes nemá za čo.“ Boli síce, ktorí dotierali na úradských, aby toho korheľa vykúrili zo školy: ale žid vedel mu zase získať priazeň rychtára a úradských, lebo mu on nielen prinášal každý groš, ale i tie polienka, ktoré snášali školáci k ohrievaniu školy. Ponevác znal i maďarsky, nuž predošlý pán hazafi káplány zastal ho a žalobníkov na neho vydával za panslávov. Že sa dietky nenaučily vieru, nádej a lásku, čítať, písať a počtovať, poslušnosti, pobožnosti a striezlivosti, na tom mu málo záležalo. Jemu bol haladáš (pokrok), že sa naučily po maďarsky:

Kasza, kapa, kása,
koresma, kazal, kácsa,
kovács, kasznár, kulcsár,
kereszt, kolbász, kalmár,
konkoly, kuzsal, kalapács,
kovász, kosár és kalács.

Jaká bola škola, také bolo i školovanie dietok. Kto chcel, posielal; kto nechcel, neposielal dietky svoje do školy, áno mnohý otec radšie sám učil čítať, písať a rátať dieťa svoje, nežby ho bol — jako hovoril — poslal do tej pastierne, kde sotva kedy bolo vidieť učiteľa. Bolo to len vtedy, keď nemal za čo pod čapicu.

Tak to vyzeralo so školou a so školovaním vo Vzorkovciach. Mali byste teraz prísť ta na podívanú; ani by ste neverili, že ste vo Vzorkovciach. Chcete vedieť, jako sa to stalo? Teda počúvajte.

Bolo to pred Veľkou nocou, že umrel nebohý staručký farár, a terajší pán farár stal sa administrátorom. Na šťastie prišiel letný čas, kedy škola itak bola prázdna, jako tie stodoly. Obedy farské učiteľovi prestaly, lebo pán farár netrpel v dome svojom korheľa. Následkom toho učiteľ — jestli ho tak smiem menovať — vytratil sa z obce. Občania síce šomrali, že — vraj — pre „skúposť“ pána administrátora nebude ani speváka pri pohrabocho ani organistu pri službách Božích: ale pán administrátor prešiel im cez rozum. Vedel on dobre, že sa vec nedá razom na kolene prelomiť, a že treba veľkej opatrnosti. On s privolením pána dekana preložil nedelňé a sviatočné služby Božie na ranniu ôsmu hodinu. Najprv bola spievaná sv. omša a len po nej kázeň. Za dočasné vyplnenie miesta organistu požiadal pána učiteľa zo susednej obce, ktorý hneď po spievanej sv. omši mohol odísť nazpak domov. Zastúpiť speváka pri pohrabocho bolo vecou tým snadnejšou. Svojou horlivosťou a príkladnosťou dosť skoro získal si lepších občanov a nepochyboval, že v týchto bude mať oporu pri svojich zámeroch. Z administrátora stal sa farárom a bol na tom, aby jeho ustolenie bolo čím slavnnejšie; lebo od toho mnoho očakával. S pánom dekanom poradil sa o inštallačnej reči a k slavnosti vyprosil si prítomnosť patróna, slúžneho, práve svoj úrad nastúpivšieho, a rychtára s úradskými.

O slavnosti inštallačnej a nasledujúcej na to hostine nechcem hovoriť. Vajce je podobné vajcu.

Po obede hovoril pán dekan, že jako škôldozorca chce navštíviť i školu, a poprosil prítomných dobre naladených hostov, aby ráčili s ním ísť na tú malú prechádzku, ktorá im len k lepšiemu stráveniu poslúži. Možno si myslieť, jako cítil sa pri tom návrhu rychtár a úradskí. Tak im bolo okolo srdca, jako keby boli kráčali na popravište, ponevác boli si toho povedomia, že ich tam čaká náramné zahanbenie.

Z popisu svrchu podaného, máme-li v pamäti obraz školy — vlastne tej pastierne — vzorkoveckej, ľahko si predstavíme, jaký dojem učinila na prítomných. Pán dekan premohol svoj spravodlivý hnev a zcela pokojne riekol: „Páni moji! Tento obraz tunajšej školy — sit venia verbo — je tak zreteľný, že mu netreba objasnenia. Ačkoľvek mohol bych o veci dlho hovoriť, neučiním to, abych vám dnešniu dobrú náladu nepokazil; len to poviem, že mám dôveru v milosť osvieteného pána patróna, v zákonamilovnosť pána slúžneho a vo zdravý rozum predstavenstva tejto úbohej obce. Toho som presvedčenia, že v tejto nádeji nebudem zahanbený“. Na to slúžny poznamenal: „Je to vážna vec, ktorej musí, áno musí byť odpomoženo. Medzitým o tejto veci nemôže byť už dnes rokovo a rozhodnuto, lebo musí byť všestranne uvážená. Až sa, čo novák v úrade, obznámim s pomerami obce, budem vedieť: zdáliš obec je v stave zákonu školskému zadosť učiniť? Jestli nie, štát postaví školu vo Vzorkovciach.“ Po týchto posledných slovách rozjasnila sa síce tvár rychtárova, ale nie na dlho; nové mračno uvalil mu na ňu pán farár, keď poznamenal: „Uvede-li sa tunajšia škola do svojho práva a vôbec táto úbohá obec do zákonitého poriadku, nebude treba obťažovať štát.“ Na to pohli sa z miesta: rychtár s úradskými odišli, kam? nuž k židovi, aby mu za tepla zanesli zpravu o záležitosti školskej; ostatní vrátili sa na faru.

Je to, čo hovorilo sa u žida a na fare o škole vzorkoveckej, veľmi zajímavé. Najprv nazrime do krčmy, potom do fary.

a) Reč o škole v krěme.

„Vítajte pán rychtár a páni úradskí“, privítal žid. „Veru ste mi dnes neočakávanými hostami, lebo po hostine farskej, pri ktorej ste sa potúžili dobrým vínečkom, sotvy vám ide slina na moju pálenku.“

„Je pravda,“ vkročil mu do reči rychtár, „bolo tam i čo jest' i čo piť: ale to viete, že takí ľudia, jako my, ostýchajú sa tak pozreť do toho pohára, jako by chceli. Krem toho pán dekan prišiel na tú nešťastnú myšlienku, že zaviedol pánov i nás obozreť tunajšiu školu. Môžete si mysleť, jako nám bolo pri tom.“

„Pochopujem,“ odvetil žid, „jak trápna hodina to bola pre vás. Ten nový pán farár to tak navliekol, jako s odsúdeným na smrť. Tomuto najprv dajú sa dobre najesť a napiť, a potom vedú ho na popravné miesto.“

„Mladý pán,“ pretrhol mu reč úradský Trúbela, „nech je jako chce, čo chce, vy ste predsa múdry a dôvtipný pán. Tú vec tak chytre iste navliekol ten náš nový farár. Všade začína novoty, jakoby chcel Vzorkovce na ruby obrátiť. Len si pomyslíte tú drzosť od neho, keď sa opovážil z úst vypustiť to slovo, že i škola i obec musí prísť do poriadku.“

„Ale, ale, až k tomu sa už odvážil?“ zalomil žid rukama. „Nuž, či obec pod správou takého rychtára a takých úradských, jako ste vy, potrebuje lepšieho poriadku? A tá škola? Co ho do školy? Však nemá detí, aby pre ne potreboval školu a učiteľa. A pán slúžny čo povedal na to?“

„Že — vraj —,“ hovoril rychtár, „jestli obec chudobná nenie vstave mať takú školu, jako to žiada krajinský zákon, postaví školu štát.“

„To povedal?“ zadivil sa žid. „Keď to povedal, múdro povedal. Nech ho za to živí Jehova na veky a i dial. Ani vy sami neviete pochopiť, čo povedal. K tomu, abych vám tú vec vyložil, treba času. Poshovárame sa o tom, ale snád' nie tak po suchu? Veď radiť sa budeme o veci, ktorá sa týka obce a jej obľahčenia, a tak môžete s dobrým svedomím niečo užiť na obecný útrat. Sáli, prines liter toho dobrého a tolko pohárikov, koľko je týchto pánov.“

Dcéra židova mrkla na prítomných a spočítavšia tie

„múdre hlavy,“ odišla. V okamžení bolo to „dobré“ i s pohárikami na stole, za ktorým si posedali rychtár i úradskí. Slovo viedol žid:

„Vy nemáte času čítať zákon, ja však si k tomu najdem pokojnú dobu aspoň v ten boží šábes: teda poučiť vás viem i o zákone školskom. Sú dvojaké žkoly: konfessionálne a nekonnfessionálne; vy byste riekli: náboženské a krajinské. Náboženské zakladá a udržuje kňaz, krajinské krajina. V náboženských školách rozkazuje kňaz, v krajinských rychtár. Nad náboženskými školami je dekan, nad krajinskými krajinský svetský škôldozorca, Už z tohoto môžete pochopiť, jaké dobrodenie chce pán slúžny preukázať Vzor-kovciam, keď sa chce postarať o to, aby dostaly štátnu čili krajinskú školu. Jakoby ste zasadli k hotovému. O tom dá sa povedať: Len treba otvoriť ústa, a vletia do nich pečené holuby. Pristanete-li na to, čo slúbil pán slúžny, bude môcť obec to, čo dosavád' vynakladala a čoby mala vynakladať na školu a učiteľa, obrátiť na iné potreby svoje. Ste k tomu ochotní?“

„Jakože nie?“ odkašlal si úradský Búchala, „veď našou povinnosťou je použiť každú príležitosť k odstráneniu bremena občanov.“

„To je zlaté slovo,“ vmiešal sa do reči žid, „a okrem toho prejdete cez rozum pánu farárovi, ktorý nebude sa smieť miešať do školy štátnej. Do kostola patrí kňaz, do školy učiteľ.“

„Tak je, učiteľ,“ prisvedčil rychtár, „ale kto dá učiteľa?“

„Kto?“ pohlol rozumom úradský Pijáček. „Ja myslím, že kto postaví maštal, dá do nej keď nie vola aspoň kra-
vičku.“

„O tom,“ pohodil rychtár hlavou, „o tom nenie re-
či; ale kto dá pašu a krm?“

„Nelámte si nad tým hlavu“, hovoril žid; „štát, ktorý postará sa o školu a učiteľa, postará sa i o jeho výživu.“

Uzavrelo sa teda pri litroch a pohárkoch prijať, ba žiadať školu štátnu; školu, načo žid kládol dôraz, zákonitú.

b) Reč o škole na fare.

„Tak som si tú školu predsa nepredstavoval,“ hovoril slúžny. „Je ona nielen na hanbu obci, ale i na hanbu krajine. V tej veci musí sa niečo urobiť.“

„Ale ako?“ tázal sa patrón. „Velebný pán farár, ráčili ste podotknúť, že keby tunajšia škola prišla k svojmu právu a obec do poriadku, žeby nemusel byť obťažovaný štát sriadením školy štátnej: jako to ráčite rozumeť“?

„Ano,“ vkročil do toho slúžny, „jako to ráčite rozumeť; lebo skutočne netreba bez príčiny uvalovať ťarchu na krajinskú pokladnicu, ktorá tiež šetrená byť musí. Je to povinnosťou našou vlasteneckou.“

„Nechcel som o tejto mrzutej veci hovoriť,“ slovil pán farár; „ale kde sa klade dôraz na povinnosť vlasteneckú, tam mlčať boloby hriechom proti vlasti. Najprv poviem o tom: prečo a jako má byť uvedená škola do svojho práva? V tom ma bez všetkej pochybnosti podporovať bude tiež osvietený pán patrón. Keď jeho slávni predkovia tuná pre svojich poddaných založili faru a kostol, spolu založili aj školu. Kostol a farára, podobne i školu a rektora zaopatřili pozemkami a dôchodkami. Povinnosťou obce bolo udržať školu vnútorne i zovnútorne v dobrom stave a obrábať učiteľove pozemky. Dokiaľ v obci platilo slovo farárovo, bola tu bohobojnosť a z nej pochádzajúca mravnosť, svedomitosť a menovite striezlivosť; dotiaľ škola bola školou a učiteľ učiteľom. Od tej doby ale, čo do obce vodral sa úlisný a chytrácky žid, všetko ide na ruby. Ľud nebadá, že má na jazyku med, v mysli ale jed. Ten mäkký a krátkozraký ľud nevládze soznáť jeho úmysly a klepce. Ešte vo slepote svojej diví sa tomu, že Boh toho žida — vraj tak požehnáva, keď zo dňa na deň bohatne, kdežto oni s majetkom svojím idú s kopca dolu. Nebadajú, že sú to vlastne len oni, ktorí to „požehnanie“ židovi do domu vláča. Tak sa stalo, že tento i školu i učiteľské pozemky dostal do svojich pazúrov“.

„Nenie možné,“ zvolal slúžny. „Jakože mohlo sa to stať“?

„Tunajšia krčma čili salva venia tunajší hostinec dosavád sa menuje „starou školou“ a tak res clamat ad dominum (vec hlási sa k svojmu pánovi). Stalo sa to postupne

takto: Obec mala svoju krčmu a pastiereň. Uradné schôdzky dialy sa v dome rychtárovom, more patrio, pri pohárkoch. „Ale phán rychthárko — prihovoral sa mu žid, — načo máte nechať vláčiť ten „boží dárok“ do svojho domu a činiť si nepríležitosť? Ja nemám nič proti tomu, keď sa u mňa v mojej vlastnej izbe sídite k porade a k tomu potrebnému občerstveniu.“ Návrh jeho sa prijal, a tak dostal ptákov do svojej klievky. Rychtár i úradskí tešili sa, že ženy neuvidia, kedy a koľko pijú; žid sa tešil, že piť budú u neho i tí, ktorí „spravodlivosť“ hľadajú, i tí, ktorí ju vysluhujú. Kam sa schádzal úrad, tam mal prístup i učiteľ; a žid tohoto rád videl, áno i bezplatne učastoval, v tej nádeji, že to dosť skoro na ňom dorobí i s úrokom. Cantari cantores diligunt humores (krčah a kantori majú rádi vlhko). Obec mala z učiteľa korheľa. Tak bola pripravená pôda pre ďalšie úmysly židove.

„Krčmár“, vrátil sa raz rychtár k židovi, „dajte mi deci toho dobrého, abych zaliel tú mrzutosť.“

„Néh, čo za mrzutosť? Sálleben, dones pánu rychtárovi deci toho dobrého! Ale, pre Boha, čo za mrzutosť“?

„Tamto s tým učiteľom. Obec je povinná obrábať mu jeho pozemky, ale darmo koho ženem do práce. Každý by chcel mať plat i za povoz i za tovarychy.“

„Hm, hm,“ pokrútil hlavou žid. „Dajte to do árendy a obnosom vyplácajte učiteľa, a máte po mrzutosti. Oznámte to pánu slúžnemu a s jeho privolením držte na to verejnú licitáciu. Ja, nakoľko znám tie pozemky, myslím, že dostanete dobrú stovku, a tejto rád bude pán učiteľ. Ja sám som hotový vziať tie pozemky do árendy a ponevác od nálevne nemôžem odísť, podám písomnú nabídku (offertu).“ Tak sa stalo. Dražba „po tretí krát“ vystúpila na 110 zl. Potom otvorili nabídku židovu, ktorá znela na 120 zl.

„Následkom toho,“ završil rychtár dražbu, „pozemky idú do prenájmu židovi, a pán učiteľ dostane mesačne svojich 10 zl. bez všetkej mrzutosti.“

Výsledok dražby bol oznámený ihneď židovi s tým doložením, že má k podpisu árendačnej listiny pridať dva litry áldomášu. Pri tom minulo sa iných 8 litrov za hotové. Sálleben síce sa mrzela na tých 120 zl., ale thateleben jej vyhnal z hlavy vrtochy tým: „Ja dám rychtárovi desať zl.“

mesačne, rychtár dá ich učiteľovi a učiteľ mne i s úrokom. Hoste verstanden?“

Žid, keď mal pozemky školské, mihol okom na školskú budovu, aby si zariadil „hostinec.“ Následkom scelkovania pozemkov (kommasácie) prestalo vyhánanie ušípaných na pašu a tak i pastierňa stala sa uprázdnenou. Raz, keď obecný úrad bol pohromade, pýtal si žid dovolenie predstúpiť, žeby mal „slávnemu úradu“ niečo dôležitého a obci preužitočného sdeliť.

„To viete, že kedykoľvek dávam nejakú radu, nikdy nehľadám svojeho zisku, ale prospech a česť tejto poctivej obce. Sami zkusujete, že táto obecná krčma je i tesná i nedôstojná. Od tej doby, čo som privolil, aby „slávny úrad“ schádzal sa v tejto mojej izbe k poradám, požehnal mi Pán Boh kindrle, dvoch chlapčiekov, jako sami vidíte. Z tej príčiny, jakokoľvek hotový bych bol i pol srdca dať „slávnemu úradu“, nie som v stave deliť sa s ním o túto skrovnú izbičku.“

„Tak teda výpoveď už máme“, hovorí rychtár, „ale chceli by sme mať i dobrú radu od vás.“

„Dobrá radu?“ usmieval sa žid. „Skutočne dobrú radu, že ani minister neznal by dať lepšiu Vzorkovciam. Slávna obec potrebuje miestnosť pre úradovanie, a slušné by bolo, aby nielen tú miestnosť získala, ale i dôstojnejšiu. Ani to nesvedčí sa na túto slávnú obec, že má len túto chatrnú krčmu, za ktorú sa pred prespoľnými len stydeť musí. Taká obec mala by mať primeraný „hostinec.“

„Čo je pravda, to je pravda,“ preriekol rychtár, „ale aby obec naša chudobná prišla k hostincu, jako iné bohaté obce, to nemožno.“

„A predsa možno,“ usmieval sa žid, „jestli prikryjete na moju radu, dobrú radu. Tamhľa je veľká školská budova, ktorej miestnosti pre toho jedného učiteľa a niekoľko tých pozimných žiačkov sú veru zbytočné. Pánu učiteľovi milejší bude prídavok na jeho plat, nežli tie prázdne izby; lepší menší byt a väčší dôchodok, či nie? Obráťte tú školskú budovu na hostinec, kde budete mať dosť miesta i k úradovaniu. Túto krčmu dajte do prenájmu, do árendy, a z toho polepšite pánu učiteľovi. Prázdnu pastiereň opravte, aby dostačila i pre bydlisko pána učiteľa i pre školákov.“

„Čo myslíte, páni úradskí“? tázal sa rychtár. „Prijíma sa návrh?“ Úradskí prisvedčili a žid zavolať na Sálleben, aby priniesla dva litry toho dobrého na oldomáš.

Tak prepadla vo Vzorkovciach škola i so svojimi pozemkami, a nenie divu, že statočný učiteľ nehlási sa sem. Jaknáhle uvedená bude škola do svojho práva, bude dosť učiteľov, ktorí sa hlásiť budú.“ —

„Ďakujem, velebný pane, za toto objasnenie,“ riekol slúžny. „Ráčte mať trpezlivosť do voľby rychtára. S novým rychtárom stane sa vo Vzorkovciach obrat k lepšiemu od koreňa.“

c) Vífazstvo školy náboženskej.

O tom, že rychtár a úradskí u žida pri pohárikoch uzavreli prijať, áno žiadať školu štátnu, zavčasu bol poučený pán farár. To mu hlavu nepomútilo; lebo vedel, že keď občania uslyšia pravé, nie ale tamto židove vykladanie zákona, nebudú siahať po tom rajskom ovoci: aby však pripravil aspoň niektorých vážnejších občanov k obecnému shromaždeniu, ktoré v záležitosti školy malo byť zvolané, povolal ich k sebe a prečítal i vyložil im zákon o škole konfessionálnej i nekonfessionálnej (náboženskej i nenáboženskej.) Samo sebou sa rozumie, že následkom toho títo dôverníci ani slyšať nechceli o škole nekonfessionálnej, ktorá by bola — nehovoriac o inom — len na novú farču obci. Pán farár nepremeškal tiež dať sa do porozumenia s patrónom i s pánom dekanom, a s kazateľne oznámil deň nastávajúceho shromaždenia, v záležitosti školy vydržiavať sa majúceho. Pri čom podotkol len to, že očakáva od kresťanov katolíkov, že sa pri ňom zachovajú jako kresťania katolíci. Rychtár podobne dal s bubnom oznámiť shromaždenie s tým dodatkom, že sa majú k nemu dostaviť všetci občania bez rozdielu náboženstva. Dostavili sa valne, chýbal len ten „znalec školského zákona,“ žid.

Shromaždenie zahájil pán slúžny a vyslovil cieľ jeho, ktorým je, buď aby dosavádna škola konfessionálna premenila sa na nekonfessionálnu, alebo — ažby sa to nestalo — aby sa jednalo o založení školy nekonfessionálnej.

„Čo sa prvej otázky týče,“ hovoril slúžny, „musia byť predovšetkým vyslyšané tie osoby, ktoré majú hlavné slovo

v záležitosti dosavádnej školy konfessionálnej. Na stôl položené sú ich písomné osvedčenia, ktoré sdeliť mám tomuto shromaždeniu. Jedno je od osvieteného pána patróna. druhé od dôstojného pána dekana.“

Osvedčenie patróna znelo v ten smysel: „Moji predkovia blahej pamäti popri chráme Božom katolíckom založili, domom a pozemkami nadali aj miesto rektora, ktorýby s pánom farárom čo organista a správca spevu cirkevného jako i vyučovateľ školskej mládeže katolíckej spoluúčinkoval. Ja, nechtiac jednat proti zbožnému úmyslu predkov svojich, nijako neprivolujem k odlúčeniu tohože domu a pozemkov od katolíckej stanice rektorskej.“ Osvedčenie pána dekana znelo: „Jestli občania vo Vzorkovciach chcejú si založiť a dôchodkami zaopatriť novú občiansku školu, tomu sa protiviť nesmiem, ponevác ich k tomu oprávňuje zákon svetský: ale o zaniknutí dosavádnej konfessionálnej čili farskej kresťansko-katolíckej školy ani reči byť nemôže, ponevác Cirkev kresťansko-katolícka má k tomu od Pána Ježiša nielen poslanie, ale i prísne prikázanie, aby učila národy. Vedľa chrámu kresťansko-katolíckeho bude vo Vzorkovciach i na ďalej kresťansko-katolícka škola, aby farár a rektor v chráme a škole vyučovali ovce i baránkov veciam i pre večnosť i pre časnosť potrebným a užitočným. — Podobne o premenení dosavádnej kresťansko-katolíckej školy vo Vzorkovciach v občiansku školu reči byť nemôže, lebo to bolo by spojené s odovzdaním domu a pozemkov rektorových škole občianskej; k čomu ani cirkevná vrchnosť, ani slávny patronát neprivolí: občania ale, od ktorých ani dom ani pozemky rektorove nepochádzajú, nemajú žiadneho práva preniesť ich na školu občiansku. Čo komu nepatrí, to nemôže darovať.“

„Následkom týchto rozhodujúcich „osvedčení“ — hovoril slúžny — „nemôže byť v tomto shromaždení reči o premenení dosavádnej konfessionálnej školy v školu občiansku, ale len o založení a nadaní novej školy občianskej, tak žeby vo Vzorkovciach boly dve školy, jedna konfessionálna so správou cirkevnou, druhá občianska so správou svetskou. Aby ale páni občania vedeli, jakú povinnosť vzaliby na seba zakladaním tej školy občianskej, povinný som im v ohľade tomto vysvetliť zákon krajinský. Nedomnievajte sa, že kde štát sriadiuje školu občiansku, on sám vystavá škol-

skú budovu a živiť bude učiteľa bez spoluúčinkovania občanov. Čo sa týče vystavania budovy školskej, dľa predpisu stavať sa majúcej, obec dá pozemok, kdeby škola bola stavaná; dá ručné a vozne práce; dá, nakoľko vládne, peniaze ku stavaniu. Neuvládne-li dať toľkú summu, koľká sa požaduje, štát (krajina) ju doplní, ale potom obec za 15 rokov bude štátu platiť 3⁰/₀ od tej summy, ktorú bola na to stavanie od štátu prijala. Dostala-li obec ku pr. 3000 zlatých, bude za 15 rokov každoročne platiť tomuže štátu 90 zl. Krem toho dá obec pre učiteľa zahradu a istý kus poľa. Čo sa týče udržania školy v dobrom stave, vnútorného vystrojenia školy a výživy učiteľa, ktorý musí mať krem dreva aspoň 300 zl. hotového každoročného platu, tieto výdavky platiť bude obec skrze „prirážku školskú“, t. j. každý občan krem svojej krajinskej dane bude platiť 5⁰/₀ na školu občiansku. Obnáša-li daň jeho ku pr. 50 zl., bude okrem toho platiť 2 zl. 50 kr. na školu. Nebude-li stačiť táto prirážka na zapravenie každoročných potrieb školy a učiteľa, ostatok doplní štát. Konečne musím ešte poznamenať, že tam, kde je už itak škola náboženská, musí byť aspoň 30 rodičov, školské deti majúcich, ktorí si školu občiansku žiadajú. — Tak keď som vyložil, jaké ťarchy vzalaby na seba obec so školou občianskou a jakú asi podporu mohľaby očakávať od krajiny, vyzdvihujem toto zasadnutie na pol hodiny, aby ste sa medzi sebou o tej veci poshovárať a potom tých 30 rodičov školu občiansku žiadajúcich oznámiť mohli.

Keď minula pol hodina, oznámil rychtár, že sú občania za dosavádnú školu katolícku a nenie, ktoby si z prítomných žiadal školu občiansku. Následkom toho vyslovil slúžny uzavretie, že obec odmieta založenie školy občianskej.

„Padla-li otázka o škole občianskej“, hovoril slúžny, „musím poznamenať, že i tá dosavádna škola konfesionálna nesmie zostať v takom polutovania, áno opovrhnutia hodnom stave, v jakom je, ale musí byť dľa zákona sriadená.“

„Neráćte pochybovať o tom, urodzený pane“, poznamenal farár, „že moji farníci tak učinia, a prosím za úradný odpis dnešnieho uzavretia, abych ho pánu dekanovi sdeliť a ďalšie kroky k zákonitému sriadeniu školy učiniť mohol.“

„Stane sa“, dokončil slúžny, „a môžete byť, velebný

pane, ubezpečný, že ma najdete k pomoci vo všetkom, čo s právom a zákonom sa srovnáva.“

Výsledok shromaždenia bol nielen ten, že zabezpečená bola škola konfesionálna, ale i to, že upevnená bola vážnosť pána farára. Už viac ani rychtár ani úradskí neišli k židovi, aby im vysvetľoval „zákon školský“. Sriadená bola „školská stolica“, ktorá nemeškala zatočiť s rychtárom i úradskými. Žid musel sa vystahovať zo „starej školy“ do predošlej obecnej krčmy, a pastiereň pripravená bola o krásny titul školy. Odvolané bolo danie školských pozemkov do árendy židovi a vypísaný bol súbeh na stanicu rector-skú vo Vzorkovciach. Od tej doby na miesto židového „Vendégfogadó“ vidieť na čele starej školy slová Pána Ježiša: „Nechajte maľučkých ku mne prísť“. —

3. Pán učiteľ vo Vzorkovciach.

Za rectora vo Vzorkovciach hlásilo sa viac uchádza-telov; bola to po uvedení do náležitého poriadku tamejšej školy stanica jedna z výnosnejších. Nepočítajúc dôchodky za cirkevnú službu, prinášala ročne istých 350 zl. Mali te-da patriční voličia na výber. Boli medzi uchádzateľmi i ta-kí, ktorí dali smädným voličom u žida naliať, s tou náde-jou, že si sklienkami vybojujú víťazstvo. Sklamali sa. Pán farár nepripustil ani jedného z nich do navrhnutia (kandi-dácie) a riekol: „Túto úbohú obec jedna rana hlavne pri-viedla temer na mizinu, totižto korhelstvo. Na ranu nesmie-me prikladať ranu, ale liek, a taký liek neprikladali-by tí, ktorí pitím chceli si získať voličov. Trhana rád vidí trhan a korheľa korheľ. Nechcem, aby tí, ktorí napájali, prišli do navrhnutia už i preto, aby tí, nimi častovaní voličia svojim hlasovaním za svojich napájatelov pred prítomným pánom dekanom sa nevyzradili.“ Následkom toho proti navrhnutiu, ktoré učinil pán farár, neozval sa nikto. Slimáci nechceli vystrčiť rožky, aby svoje napájané hrdlo nevyzradili. Vyvo-lený bol temer jednohlasne pán Ján Nep. Bohuslavský. Čo do vedeckého vzdelania nebol síce nad ostatných, ale čo do mravnosti a striezlivosti nemal páru. Dobrý učiteľ svojou usilovnosťou a mravnosťou viac docieli, nežli učenosťou, kto-rú len úhladné slovo prezradzuje, ale príklad nepodporuje. Pán Bohuslavský nielen učil, ale i vychovával.

Pán Bohuslavský vybavil si učiteľské štúdia v praeparandii baňsko-bystrickej. Po šesťročnom podučiteľstve stal sa samostatným učiteľom v Povožnej a oženil sa. Dlhú ne-
požíval šťastia manželského, lebo jeho manželka pri nešťast-
nom porode zakúsila kalich smrti i s dieťaťom, ktoré ledva
že účastným bolo sv. krstu. Od tej doby je a chce byť
vdovcom, aby sa zcela venovať mohol len povolaniu učiteľ-
skému. Je on už päťdesiatnikom a takým rektorom, že mô-
že slúžiť za vzor iným i pri cirkevnej službe i pri účinko-
vaní v škole konfesionálnej. Čo mu na speve a organe schá-
dzalo, to na ňom zdokonálil pán kaplán. Platil síce u ľudu
za dobrého speváka a organistu, ale nebol navyknutý jedno-
duchosti a vážnosti, jaká sa sluší na cirkevné úkony. Pán
kaplán vycvičil ho vo speve gregoriánskom pre cirkevné
obradu, odučil ho od svetáckeho cifrovania pri organe a od
všelikých nepríslušností pri pohrabných pesničkách. Pri po-
moci a spoluúčinkovaní pána kaplána sriadil si kostolný
spev, ktorý nielen bol milý uchu, ale i povznášal srdce k
nebesiam. Netrpel pri speve krik ani kdejaké trilly, a keď
to niekedy pri odrostlých dievčatách pozoroval, riekaval im:
„Nekričte tak; však Pán Boh nenie ďaleko, abyste za ním
vykrikovaly. Spievajte pravidelne, lebo kostolné piesne sú
na česť a chválu Božiu, a nie kdejaké svetácke pesničky
„k obveseleniu mládencov a panien.“ Ináč sa spieva, keď
seno sa hrabe, a ináč, keď služby Božie sa konajú.“ Na
chóre trpel len pokojných a dobrých spevákov, a toho, kto
sa tam poriadne nezachoval, viac na chór nepripustil. Mal-li
jakú úradnú záležitosť, nikdy nejednal dľa svojej hlavy, ale
hľadal buď radu alebo odpomoženie na fare, kde ho rádi vi-
deli, áno i k stolu pozývali. Neplazil sa pred farárom,
jako nejaký služebník; ale zachoval k nemu úctu, jako
ku svojmu duchovnému pastierovi, a podriadenosť, jako ku
riaditeľovi vecí i cirkevných i školských. Často riekaval:
„Kňaz a rektor sú dve ruky, ktoré pracujú na časnom i
večnom dobrobyte ľudu. Kňaz je pravou, rektor ľavou rukou,
ktorá tamtú napomáhať a s ňou svorne spoluúčinkovať mu-
sí.“ Kedy-tedy navštívil i toho alebo onoho občana, ale v
dome, nie však v krčme. Pod viechou ho nikto nevidel. Je-
ho zásadou bolo: „Hostinec je pre počestných, nie pre do-
mácich. Latinské „diversorium“ znamená útulňu, kam

sa počestní utiekajú pred nehodou časovou a tmou nočnou, aby sa tak ukryli, občerstvili a si odpočinuli. Však i sám sv. Pavel praví ku kresťanom: „Zdáliž nemáte domov, kdebyste jedli a pili“ (I. Kor. 11, 22)? Nehovorím, že každá krčma je „kaplou diablovou,“ ale: „kde sa jie, tam nech sa i pije.“ Návšteva občanov stala sa buď preto, aby — keď toho žiadala potreba — rodičov upozornil na tmavé strany ich dieťaťa, alebo preto, aby poďakoval sa, keď ho nejakou tou „výslužkou“ počtili. Jeho návšteva bola nie len milá, ale navštívenému i prospešná; lebo bola vždycky buď s poučením a dobrou radou alebo s útrpnosťou a potešením spojená. Domácnosť jeho bola dobre sriadená. Za hospodyň mal staršiu počestnú osobu, na ktorú sa mohol všestranne spoľahnúť. Kucharkou bola znamenitou, tak že i ženičky, keď mali vystrojiť buď svatbu alebo „do kúta,“ k nej chodily na poradu; ale ináč k nej, aby kdejaké klebety prinášaly a odnášaly, nemaly prístupu. Jej k pomoci bola dievka. Mal dve kravičky, aby i vtedy, keby bola jedna stelná, nemal nedostatok mlieka ani masla. Kone nedržal, lebo v úradných záležitostiach obec povinná bola dať mu povoz. Lúku podržal, pridomovú zahradu a stromovú školku obrábal sám s domácimi a z času na čas s nájemníkom. Pole, jako za starodávna, obrábala obec, ale nie tak, jako za starodávna, keď z ďaleka bolo ho rozoznať od susedských. Aby sa práce na jeho poli konaly jako sa patrí, o to sa postarala „školská stolica.“ Na dvore mal tak čisto, jako mnohí ani v izbe a v kuchyni nemajú; veď i sama hospodyň riekala dievke: „Agnešo, čo zhorí, to na oheň; čo zhnije, to na hnoj.“ Tým väčšia čistota a poriadnosť panovala v kuchyni a po izbách, lebo hovorievala: „Nielen za to, jako je v kuchyni, ale i za to, jako je v izbách, posudzujú nás, a nie pána.“

Bohuslavský nemal v izbe svojej žiadnej nádhery. Skryne, posteľ, stôl a stoličky neleskly sa od politúry, ale od čistoty. Hlavnou vecou bolo harmonium a knižnica. V tejto mal knihy od „Spolku sv. Vojtecha“ a od „Dedictva sv. Jána Nepomuckého,“ čo člen. Krem toho knihy paedagogické, vychovávateľské pre stav učiteľský. Na stole mal „Katol. Noviny,“ „Dom a školu,“ „Hlásnika“ a „Tanügyi lapok.“ Iné časopisy zapožičiaval si z fary. Za časopisy

nikdy nezostal dlžen a hovorieval: „Brat knihy a časopisy a neplatíť za ne včas, je krivdou; nezaplatíť nikdy, je hotovou krádežou.“

Vzorný bol i jeho spôsob života. Vstával v lete o 5., v zime o 6. hodine. Čerstvou vodou umyl sa až po pás, obliekol a pomodlil sa, prečítal si o predmetoch, ktoré v škole pokonať chcel, a šiel do chrámu Božieho. Jeho sniekanie bolo obyčajne mlieko a tľový čili tak rečený zdravotný chlieb (Kleienbrot, Gesundheitsbrot). Po škole mal vidličkové raňajky, na obed tri jedlá. Nikdy viac, len s tým rozdielom, že v nedeľu a sviatok boly jedlá vybranejšie. Víno prišlo na stôl len keď mal hosťa, lebo až po škole vypil si štvrtinu litra na svačinu a buď s pánom kaplánom šiel na prechádzku alebo obzreť si hospodárstvo. Po večeri čítal časopisy alebo nejakú knihu užitočnú.

Snáď bol pán Bohuslavský nejaký podivín a ľudobojko? To nie; on si pri harmoniume zaspieval i národné a, keď bolo u neho alebo u nekoľo nejaké posedenie, tiež zasadol lebo k šachu alebo i ku kartám na hodinku alebo dve, nikdy však k takému stolu, kde sa platilo strieborniakmi, a nie medeniakmi. „Ja“, tak hovorieval, „zahrám sa pre obveselenie, nie pre umorenie ducha; pre vyrazenie, nie pre výhrychtivosť, ktorá jednu stranu radosťou, druhú žiaľom a hnevom rozdrážďuje. A tie nočné hry nie sú k občerstveniu ducha, keď pripravujú telo o potrebné odpočinutie.“

Jeho príkladný život a neunavná činnosť získala mu všeobecnú úctu nielen občanov, ale i kollegov, a obrátila školu predošlú vo Vzorkovciach nie na rub, ale na líce. On bol, jako má byť učiteľ na škole konfessionálnej; dietky školské boly také, jaké majú byť na škole konfessionálnej. On nielen vyučoval, ale i vychovával. On vzdelával nielen hlavu, ale i srdce; ešte ani pri „Čítanke“ neprenehchal rozpomienku na Boha a na kresťanskú dokonalosť. Podotknúť chcem ešte len to, že keď školské dietky išly k sviatosti pokánia, vykonal to i on. Nielen že sa jako zbabelec nehanbil za plnenie povinnosti kresťansko-katolíckej, ale i mužne zastal si tam, kde mlčať bolo by hriechom.

Bolo raz shromaždenie, ku ktorému dostaviť sa mali učítelia bez rozdielu, i konfessionálni i nekonfessionálni, čili — lepšie rečeno — učítelia i školy konfessionálnej i nekon-

fessionálnej. Predsedou bol kráľovský škôldozorca, a prvým rečníkom jeden židovský učiteľ. Prednášku mal o „modernom učiteľovi,“ pri ktorej nehľadel ani na pravdu ani na užitočnosť prednášky, ale len na to, aby — jako sa hovorí — mala „effekt.“ Porovnávajúc stav učiteľa predošlých dôb so stavom učiteľa terajšej doby, vyjel si dost obširne i proti katolíckej Cirkvi; a kde hovoril o učiteľoch predošlej doby, urobil to takým spôsobom, jako keby bol mal nejakú humoristickú reč o predošlých učiteľoch. Medzi iným pripomenul toto: „Tá Cirkev, ktorá ustavične má na jazyku, že je poslaná, aby učila všetky národy, nechala byť školu spustlým úhorom, a kde bol nejaký ten učiteľ, bol on všetko iné, len učiteľ nie; bol organistom, spevákom, notárom, zvonárom, kostolníkom, miništrantom, áno — keď bola nejaká hostina na fare — i lokajom. Šťastie, že u kňazov je bezženstvo, lebo ináč bol by musel bývať učiteľ ešte i pestúnom. Keď bola nejaká pobožná prechádzka ku krížom a sochám, tam musel byť učiteľ; keď nad osadou tančilo čierne mračno, učiteľ musel mykať zvonom, aby ho rozohnal; keď prichádzaly Vianoce, musel byť oblátkovým pekarom; keď sa blížila Veľká noc, musel priniesť farárovi spovedniu cedulku, jako čeliadka farárova. Jestli si v adventný a pôstny čas zaskočil, v piatok kúsok šunky vzal pod zuby a vo kvatember masti použil, leďva že farár nevydal na neho prísny interdikt. Povery tmárske musel podporovať, miesto toho, žeby ich bol osvetou zaháňal. A pri tom jaký bol jeho dôchodok? Pre pecny chodil k farníkom, pásol na polienka a sobotné groše od školákov, chodil s vrecom za koledujúcim farárom a keď umrel boháč, tešil sa, že bude mať aspoň na hovädziu polievku; keď kde zakálali, kochal sa nádejou, že sa snád obživí na ovare, keď nie na výslužke. Dostával-li jaký ten snop, hospodári obyčajne ho tak vystrojili, aby z neho učiteľ mnoho piestom nevymlátil. Pri tak jalovom stole, jalový bol i učiteľ, jalová bola i škola. Hlavná vec bola katechismus a výklad o umučení Krista, aby dietky naučily sa nenávideť nekrštených spoluobčanov a pokrikovať za nimi: hep, hep! Naučil-li pri zdlhavom poznávaní litier a šlabikovaní trochu čítať nejakú „Štepnú zahradu,“ hrdý bol na to, a čakal pochvalu od pána deka-
na, až prijde na kostolné počty a po hostine snád spraví si

zálet i do školy na examen. Tak to stálo s osvetou, dokiaľ bola škola v zajatí babylonskom. Jak voľný a činný je teraz ten moderný učiteľ! On je pánom vo škole, ide svojou cestou, nezavadí ani o farára ani o jeho kostol.“ —

Ešte rečnil, keď sa dal pán Bohuslavský naznačiť k poznámke na tú tlachaninu cesnakovú. Jaknáhle židovský Demosthenes, vlastne Demokritos vypustil z úst „dixi,“ povstal Bohuslavský.

„Nedá sa tajiť“ — hovoril docela kludne pán Bohuslavský, — „že pán rečník mal vzletnú a kvetnatú reč: ale škoda, že medzi kvety zamiešal i koprivy, ktorými šľahal nebohých učiteľov, urážal Cirkev katolícku a náboženský cit tých, ktorí sú nielen menom ale i skutkom kresťania katolíci. Jako nad tým vyslovujem svoje poľutovanie, tak činím to tým viac nad tým, že boli medzi tunajšími kolegami snáď i katolíci, tiež katolíci, ktorí tie koprivy nielen trpezlivo znášali, ale i lízali, keď tie nemiestne švihy potleskom sprevádzali. Zpreneveril bych sa i ja Cirkvi a svojmu konfessionálnemu stanovisku, kebych mlčal tam, kde mlčať bolo by zradou náboženskou. Že sa pán rečník dotkol tak obšírne Cirkve a jej posvätných obyčajov, tu mi napadlo, že nevynášal to zo svojej vlastnej pokladnice, bezpochyby šeptárom mu bol nejaký Iškariot.

Trojaké veci sú, na ktoré dľa svedomia musím odpovedať, ponevác rečník dotkol sa: a) posvätných našich obyčajov a povinností, ktoré sú mu poverou; b) vinil Cirkev zo zanedbania školy a z pestovania nenávisti proti inovercom; c) zlahčoval účinkovanie a pomery predošlého učiteľstva, spolu tiež čiernymi farbami líčil spôsob jeho živobytia.

K posudzovaniu posvätných obyčajov katolíckych rečník čo žid (výkrik: izraelita!), teda — prepytujem — čo izraelita nenie povolaný, ponevác neuznáva základ, na ktorom spočívajú. To však musí uznať, že každý statočný úd nejakej spoločnosti zachováva a zachovávať má verne jej predpisy. Ja nejdem pripomínať obriezku, plachty, remienky, mackesy, košerovanie, šábesové žrde a špagáty, zdržanie sa od divočiny, veproviny a rýb nešupinatých, dlhé dni a podobné veci spoluvercov predrečníkových; lebo nedržím za vhodné zadierať sa do iného ovčince: chcem teda, aby tiež iný nezadieral sa do náboženských vecí, ktorým nerozumie.

Že ľud pridržuje sa niektorých povier a bobon, to netajím síce, ale prízvukujem, že podobné opravdivé povery a bobony Cirkev prísne zakazuje, nie ale dovoľuje a tým menej učí alebo schvaluje. Kto pozná talmud, ktorý je k tomu i predpisom, vie, kde je viac tých povier a bobon nesmyselných.

Kto chce poznať aspoň jednu kolossálnu poveru, nech ide do dediny Močidlan. Tam mu ukážu miesto medzi štyrmi potokami, kde rozväzujú sväzok manželský ľudia z ďaleka prišli. Samo sebou sa rozumie, že to nie sú kresťania, keď sa tam Dávid a Sára rozehádzajú.

Že Cirkev katolícka zanedbala školu? Je pravda, že škola bola málo pestovaná, ale na koľko predsa bola, pestovaná bola len od Cirkve, a nie od štátu. Boly časy, že králi, výteční vojevodeovia, áno i krajinskí sudcovia nevedeli ani svoje meno podpísať, kdežto Cirkev katolícka aspoň v biskupských sídlach a kláštoroch pestovala umenie a cvičila mládež. Dokiaľ syn poddaného nemal prístupu k úradu, ale len ku kňazstvu, i to len s privolením zemského pána, Cirkev vzdelávala a vzdelávať smela len tých, ktorí chceli vstúpiť do služby cirkevnej. A keď sa veda hýbať počala, kto zakladal university, lycea, gymnásia a učiteľské pripravovne? Kto začal divadelné — ačkoľvek náboženské — predstavenia? Komu známy je dejepis, vie, že katolícki biskupi, kňazi a rehoľníci. Kto z potomkov Abraháma, Izáka a Jakuba založil podobné ústavy? Keď prestalo nevoľníctvo a zmenily sa sociálne pomery, smel i poddaný mať svoje vlastné myšlienky a vzdelat sa pre život verejný. Následkom toho nastal ruch školský, tak že i štát začal podporovať a pestovať školu; v tom nasledujúce len predošlý príklad Cirkve. Pýtam sa: či Cirkev hatila ten ruch? Nie; i ona stala sa činnejšou na poli školstva, jako sú toho svedkom jej školy konfessionálne, ktoré vo veciach svetských rovnajú sa školám nekongfessionálnym; a čo týče sa náboženského a mravného vzdelania — smele tvrdím — ony ich prevyšujú. Ovocie mravnosti raste len na strome pravého náboženstva.

Žeby bola a žeby i teraz Cirkev učila v katechisme nenávisti proti inovercom, to tvrdiť je viac nežli drzosťou. Túto nepravú obžalobu na Cirkev môže vypustiť z úst len ten, kto nezná zametať pred svojimi dvermi. Cirkev učí:

„Miluj bližneho svojho, jako seba samého;“ ona učí, že bližným našim je každý človek, aj inoverec, áno i nepriateľ. Cirkev v láske a humanite vyššie stojí, nežli tí, ktorí hovoria: „Miluj priateľa svojho a nenávid' nepriateľa svojho.“ V Cirkvi našej nenie ani slovo „goi“ ani „džaur.“ Katolík, zamlčím iné, nepokladá za hriešne poškvrnenie seba, keby s inovercom jedol z jednej misy a pil z jedného pohára.

Čo týče sa predošlého biedneho stavu a vzdelania učiteľov, ťažko rozhodnúť, či bocher a šachter mal lepšie postavenie a vzdelanie, nežli katolícky učiteľ. Neposudzujme minulosť dľa prítomnosti. Čo teraz pokladali by sme za nedôstojné a zahanblivé, to za také v predošlých iných pomeroch nebolo pokládano. Boly príklady, že to mali za poctu, keď kráľovi dali vedro vína, palatinovi šesť grošov a tavernikovi pár botov. Keď som bol dorástol pre gymnásium, peší a s konopným batohom konal som cestu až hen do Jágru, a ani ja som sa nehanbil, ani ľudia nepokladali to za niečo smiešneho a neslušného. Jakoby o tom súdil moderný svet? Za to organiststvo a spevárstvo veru ani dnes sa nehanbím. To zvonenie, kostolníčenie a ministrovanie pokladali starí učítelia za počestné slúženie Pánu Bohu, a za to ani teraz nábožný učiteľ nezapýril by sa, neobrátil-li sa chrbátom k Pánu Bohu a k Cirkvi Kristovej. Nehanbil-li sa bocher alebo šachter v trojrohovom klobúku a dlhom kaftane v piatok po západe slnka behať od jedného konca osady po druhý, a s drevenou klopačkou klopať na dvere: „Bum, bumbum, bum šábes!“ prečoby sa bol katolícky učiteľ hanbil za zvon a kľúče chrámové? To notárstvo neodmrštilby ani terajší učiteľ, ktorý je tiež rád, keď má popri učiteľstve niečo pobočného. A to lokajstvo pri hostine zastalby i teraz mnohý učiteľ veľmi rád a to ešte častejšie, aby prišiel zadarmo k hojnému jedlu a nápoju. Že učiteľ stál pod dozorom farára? Nenie-li to ponížením učiteľa moderného, že stojí mnohokrát pod dozorom takého člena školskej stolice, ktorý sotva zná správne čítať a písať: snáď len je to menším jeho ponížením stáť pod dozorom farára, čo muža viac školovaného a vzdelaného? Je pravda, že dôchodok predošlých učiteľov bol mnohokrát nepatrný, ba povedzme pravdu, nedôstojný: ale či všetci starí učítelia mali tak biedne postavenie? To nikto nebude popierať, že

mnohý ešte i teraz by stál jako Kroesus medzi tristozlato-
vými modernými učiteľmi. Že sa najšli biedni učítelia, hľa-
dajme toho vinu tam, kde ona bola, ale nie v Cirkvi. Čo
mu za službu cirkevnú prislúchalo, v tom nebol od farára
ukrivdený; že občania tak chladní boli ku škole a tak skú-
pi k učiteľovi, či preto máme hodiť kameňom na Cirkev?
Ostatne tešme sa tomu, že sa pomery zlepšily, keď starost
o školu, ktorú predtým niesla len Cirkev, prevzal i štát;
keď nielen farár, ale i obec spojenými silami pečujú jak o
praeparandie a školu, tak i o učiteľa a jeho zaopatrenie.
Toto lepšie postavenie učiteľa naplňuje praeparandie a
rozmnožuje počet učiteľov, tak že, jestli nenie odstránené,
aspoň je zmiernené to staré príslovie: *Quem dii odere, pae-
dagogum fecere.*“ (Koho bohovia nenávideli, toho učiteľom spravili.)

Mali ste vidieť, čo nasledovalo, keď zakončil svoje vec-
né poznámky na neopatrnú prednášku predošlého rečníka.
„Výborne!“ ozvalo sa dvoranou, a pri potlesku znelo to
tam: „Nech žije pán kollega Bohuslavský!“ Učítelia kon-
fessionálni, menovite tí zo starej gardy, vstali a hrnuli sa
k nemu, aby mu blahorečili a srdečne potriasli rukou jeho
hrdinskou.

„Dľa tej známej zásady: *Audiatur et altera pars,*“
pravil predseda, „nechal som svobodné slová pánu Bohu-
slavskému k vecnej poznámke a nelutujem toho: zajedno
s radosťou konštatujem, že som neočakával, že v tomto
okrese máme tak skutočne parlamentárneho učiteľa, ktorý
vážne, mierne a — jako sa hovorí — hneď za tepla vedel
dať odvetu ná vzletnú prednášku pána predrečníka; zadruhé
teším sa, že, porovná-li slová oboch pánov rečníkov, po-
skytнутá je mi príležitosť na srdce klásť pánom učiteľom,
aby pestovali medzi sebou svornosť kollegiálnu, bez ohľadu
na konfessionálnosť alebo nekongfessionálnosť školy, v ktorej
účinkujú, a vyhybali tolerantne všetkému, čoby ten nežný
cit, totižto cit náboženský spolubrata uraziť mohlo. Nedo-
mnievajte sa, pánovia, že štát chce, aby učiteľ na nekongfes-
sionálnej škole bol človekom nekongfessionálnym, tým menej
neznabohom. Vo škole nech každý účinkuje dľa — kongfes-
sionálneho alebo nekongfessionálneho — ducha školy svojej:
ale mimo školy nech je každý dľa svojho náboženstva kon-
fessionálnym, tým, čím je; katolík katolíkom, protestant

protestantom, izraelita izraelitom. Jako občania, ačkoľvek chodia do kostolov dľa náboženstva rozdielnych, schádzajú sa svorne do jedného obecného domu k spoločnej porade, tak buď i táto a každá spoločná porada učiteľská“.

Od tej doby vážnosť pána Bohuslavského sa tým viac povzniesla, a príklad jeho nezostal bez nasledovania zo strany kollegov katolíckych, menovite tých, ktorí účinkovali na školách konfesionálne-katolíckych. Zpráva o tom jeho hrdinskom výstupe dostala sa cestou dekanátskou i k pánu biskupovi, ktorý potom vyznamenal ho i písomnou pochvalou.

Dietky chodily do školy riadne a ochotne učily sa i činily pokrok, a preto nebol v žiadnom rozpaku, keď pán kráľovský škôldozorca nenazdajky do školy zavítal. S jakým výsledkom obstál, poznať z toho, čo mu do knihy školskej vlastnoručne napísal: „Šťastné Vzorkovce, ktoré tak mravného, príkladného, vzdelaného a činného učiteľa majú. Že tak dobrý strom prináša i dobré ovocie, presvedčil som sa i z príkladného držania i z rozumných odpovedí, ktoré mi dávaly jeho dietky školské na rozličné triede primerané otázky. Zato týmto vyslovujem mu svoju úplnú spokojnosť a zaslúženú pochvalu.“

V polovici mája bývala zkúška, ku ktorej sa dostavoval pán dekan, čo biskupský škôldozorca nad školou konfesionálne katolíckou. Bol to vždycky deň jakoby sviatočný. Pripomenem len jednu takú zkúšku, ktorá pripadla práve na 16. mája. Dietky, jako tiež jejich rodičia, ktorí chceli prítomní byť pri zkúške, boli sviatočne poobliekani. Kostol bol jako v nedeľu naplnený. Odfial išlo sa do školy. Keď pán dekan sa posadil, predstúpili dvaja chlapi rečníť a to jeden s krásnou „vonicou.“ Pán Bohuslavský krútil nad tým hlavou, pokiaľ bol ustanovil len jedného chlapca k rečňovanke pred zkúškou a o prinesení kytky kvetinovej nebol ani ceknul. Napadlo mu, a v tom nepochybil, že v tom má svoje prsty pán kaplán, čo katecheta. Keď bol prvý odrečnil, započal druhý:

„Dôstojný pán dekan a všetci prítomní priatelia školy tejto!

Ku vďačnosti svätý Pavel viaže,

keď Kolosským: „Buďte vďační“! (3, 15) káže.

Že sa i my k tejto máme cnosti,

chceme dať znať Vašej prítomnosti.
Čo tie naše útle srdcia cífa,
to má javiť toto pestré kvieťa.
Koho znamenajú tieto kvety?
Nás, nás tu prítomné školské deti.
Aby sme my rástly v kráse cnosti
a dýchaly vôňou pobožnosti:
ktože je tým múdрым zahradníkom,
školských dietok verným milovníkom?
Je to náš miláčok, k jehož sviatku
majú byť tie kvety na pamiatku*.)
Písmo vraví: „Ján je meno jeho“ (Luk. 1, 63),
meno učiteľa nám milého.
Náš hlas? „Svätý Jáne z Nepomuku,
maj — prosíme — nad ním svoju ruku.
Chráň ho v zdraví ešte mnohé roky,
veď po ceste šťastia jeho kroky!
Však si vzácnym v nebi prímluvníkom,
že za pravdu bol si mučeníkom.“
To naša modlitba, to želanie,
to naše úprimnej vďaky danie.
Nech náš pán učiteľ dlho žije;
a keď ho na pokoj zem prikryje,
nech v kruhu nebeskom večnej slávy
s odplatou prehojnou Boha slávi.“ —

Malý rečník poklonil sa pánu učiteľovi, a tento s trasúcou rukou i s perlami v očiach prijal „vonicu“ z ruky malého rečníka. Jak ten dej účinkoval na prítomných, nejdeme opisovať. Každý sa ľahko domyslí.

Že zkúška išla jako po oleji, bolo vidieť z toho, že pán dekan bol tváre veľmi utešenej. Aby sa nerieklo, že pán kaplán a pán učiteľ rozдали medzi dietky úlohy, pán dekan hlavne sám vyvolával žiačikov a žiačky, predkladajúc im otázky z rozličných náboženských a svetských predmetov.

Po zkúške predstúpilo pred pána dekana dievčatko a hovorilo:

„Dôstojný pán dekan!

Dnes u Vašej vzácnnej prítomnosti
dávaný je počet z tej činnosti,
ktorú pán učiteľ vynaložil,
aby dobrý základ v nás založil.
Jestli sme ovocia túženého
nepriniesly roku bežiaceho,
ráčte uznať, že veď stromky malé

nie sú bohaté na plody zralé.
Jestli to, čo Pavla pot sadieval,
Apollo v čas svoj za ním polieval,
Boh milosťou svojou požehnával
a všetkému tomu vzrast dodával:
tak i ďalšie naše na vzdelanie
vyleje nebeské požehnanie.“

Pán dekan pochválil dietky, zvláštne ale pána učiteľa za jeho neunavnú činnosť, po celom okolí známou a dnešnou zkúškou tak skvele dokázanú.

„Nemôžem,“ hovoril pán dekan k prítomným farníkom, „neprihovoríť sa i k vám, milí farníci. Hľa, jako sa časy menia a ľudia v nich. Predtým so smutnou tvárou som prichádzal sem, a so smutnejšou odchádzal odtiaľto. Teraz s veselou tvárou som prišiel, a ešte s veselejšou odídem. Už to tu nie sú tie staré Vzorkovce, ktoré nedbaly ani o školu ani o dietky, ba ani o dobré meno svoje. Dnes i vy pocítili ste radosť nad dietkami svojimi a nad ich pokrokom, tak že zapomínate rádi na tie obety, ktoré ste priniesli na školu. Škola dobrá je pole dobre obrábané, ktoré prináša hojné ovocie časné i večné, jako tým, ktorí školu navštevujú, tak i tým, ktorí sa o školu náležite starajú. Budte i na ďalej za školu tak zaujatí, a tak iste budú šťastné vaše Vzorkovce. S Bohom!“

4. Úrad vo Vzorkovciach.

„Dve sto zlatých ponajprv, bum!.. Dve sto zlatých podruhé, bum bum!.. Dve sto zlatých: nikto viac — i potretie, bum, bum, bum! Chalupa je Pavla Prívozného,“ zvolal bubeník na verejnej dražbe, a prítomní dražbovci (licitanti) sa rozchádzali.

Mlčky a so smutnou tvárou išli odtiaľ dvaja susedia, Pokorný a Príkazký.

„Tak teda,“ pretrhol mlčanie Pokorný „prišiel strýc Korbel už i o chalupu. Môže bývať pod holým nebom a so žobráckou policou chodiť od kľučky do kľučky.“

„Keby bol slepý alebo bezruký,“ vkročil mu do reči Príkazký, „aspoň by mohol povedať: „Smilujte sa nado mnou ubohým, ktorý si zapracovať nemôže!“ Takto ale jako sa majú srdcia pohnúť nad starým korhelom?“

„Bohužiaľ,“ povzdychol si Pokorný, „na tej nešťastnej ceste je dosť aj iných z našich susedov! Tou nešťastnou pálenkou vyleje ich ten Gimpeles podobne jako syslov z diery. Môže si ten dobrý pán farár na kazateľni i hrdlo vykričať, aby výstražnými príkladmi odvrátil tých slepých a zatvrdlivých korhelov: čo je im po farárovi? Ich prorokom je úlisný a hrabivý Gimpeles.“

„Veru tak je,“ prisvedčoval Príkazký, „od tej doby, čo sa Gimpeles dostal do obce, jako voš do kožucha, idú mnohí Vzorkovčania s kopca dolu. Dokiaľ cíti pri ktorom korhelovi, že ešte má ten groš, plazí sa k nemu jako falošná líška; ale keď sa studňa vyčerpala, dá ho na bubon.“

„Smutná vec“, pohodil Pokorný, „a ešte smutnejšia, keď nielen jednotlivý korhel šlahaný býva, ale i celá obec. Kam to s tou našou obcou príde, to len sám Pán Boh vie. Tí, ktoríby mali dať príklad striezlivosti a zdržovať od korhelstva, sú v tom jakoby vodcovia. Je to naše predstavenstvo, ktoré miesto toho, aby horlivosť pána farára a „spolok striezlivosti“ podporovalo, hromží na tamtoho a tento v posmech uvádza. Je pravda, že ono neslope za svoje, ale na kožu obce; ale tak, keď neškodí sebe, škodí občanom.“

„A to,“ dodal Príkazký, „i poctivým a striezlivým občanom. So suchým i zelené horí.“

Tak si sťažovali títo dvaja poctivci, a mali k tomu príčinu. Nenie tomu ešte ani 20 rokov, čo Vzorkovce patri-ly medzi poriadne a zámožné obce, kým sa v nich neza-hniezdilo korhelstvo. Jakože sa ale dostala táto nákaza do nich? Susedia naši ani nejazdili po svete, ani nechodievali na žatvu za chotár, aby boli priniesli tú nákazu sem. To učinil jeden na oko nepatrný človek, starý Gimpeles. Naj-prv prichádzal on častokrát s károu, na ktorej mal všelija-ký drobný tovar: cverny, stužky, ihly, zápalky, detské hračky a podobné veci. Neviazal sa na peniaze; prijal zbo-žie, zemiaky, áno i handry a kosti. Svoj príchod oznamo-val píšťalkou, alebo si zaspieval:

„Poďte, ľudia, sem, kupujte,
toho groša nešajúte!
Lebo, jako vám,
všetko lacno dám.“

Cverny, šnôrky na fertušky,
ružové i biele stužky,
ihly, zápaľky,
detské hrkálky.
Mám všeličo na vybranie
a od poly na predanie;
obanujete,
keď neprídete.“

Z toho, že pouličné decká tropili si z neho niekdy žarty, nerobil si nič, lebo si pomyslel: „To mi ani neškodí, ani neosoží. Kto chce mať, musí i to tak nechať.“ Zárobok mal vždycky dobrý a potuteľne sa smial nad včeličkami, ktoré mu do úla nosily. - Mnohá hlúpa hus priniesla za slamienku (košík) pšenice a odniesla si, a to ešte s radosťou, nejakú ihlu alebo dreveného konička pre svojho miláčka. Mnohý Trúbela priniesol v zásterke za kopu zemiakov, a odniesol si nejakú trojkrajciarovú fajku, a po dlhom jednaní dostal k tomu polkrajciarovú škatulku zápaliek.

Starý Gimpeles nedal mnoho na jedlo, tým menej na nápoj; lebo riekaval: „Kto chce mať veľkú kapsu, musí mať malý žalúdok.“ K chlebu v zime prikrojil si cibule, v lete prikusoval si nejakú ovocinu. Nápoj? I na to mal svoje príslovie: „Čerstvá je ryba v čerstvej vode.“

Keď sa už operil, bľuskal okom, kdeby si založil hniezdo. Stalo sa, že po smrti jedného občana uprázdnené bolo miesto: ale jako to navliecť, aby ho prijali do Vzorkoviec? Pomyslel si: „Kde je rychtár, tam je i obec; lebo ryba pláva za hlavou.“ Bol on človek úslužný. Kedykoľvek potreboval rychtár trochu dohánu, alebo rychtárka kávy z mesta, Gimpeles bol im k tomu „ponížený služebník.“

„Ľa, ľa, starý Gimpeles!“ zvolal rychtár, keď ho po dlhšom čase navštívil. Už som myslel, že ste už i vy sa zabrali do lona Abrahámovho, keď tak dlho sme vás nevideli vo Vzorkovciach.“

„Jako vidíte,“ odvetil Gimpeles „ešte sa hýbem; ale tie moje staré hnáty už mi hovoria: „Gimpeles, už to nenie pre teba, abys tak často s károu trmácal sa do Vzorkoviec.“ Pre mňa bolo by už len nejaké pokojné miestečko. Ja to viem, že je dobrým mojím Vzorkovčanom ľúto, keď už tak často neprichádzam sem; ale darmo je, nevládzem.“

„Už je to tak s nami, milý Gimpeles“, hovoril rychtár, „že kto nevládze chodiť, musí si sadnúť.“

„I ja bych si sadol, treba i vo Vzorkovciach, abych im i ďalej služby svoje venoval, keby neboly prekážky. Keď kde koho rádi majú, ponuknú mu legátku (stoličku) alebo aspoň nie sú proti tomu, keď si u nich sadne na ňu.“

„Nuž, sadnite si teda“, riekol rychtár, ponúkajúc stoličku Gimpelesovi.

„Ďakujem vám, pán rychtár,“ odvetil Gimpeles. „Je to znamením tiež, že ma rád vidíte, lebo veď to dobre viete, že som poctivý, dobrý človek: však ale ja to tak rozumiem, žebych sa osadil i vo Vzorkovciach, keď mi u Podivinských ponúkajú byt, kde bych aj skutočne zariadil svoje malé kupectvo, aby Vzorkovčania nemuseli pre každú pletku do mesta a tak zanedbávať práce svoje. Čo myslíte, pán rychtár? Nebudete-li vy proti tomu, jako dobrý človek, nebudú proti tomu ani občania, lebo dľa hlavy riada sa i údy.“

Rychtár privolil a s ním i úradskí. Pán farár sa o tom dozvedel už až potom, keď bolo pozde, tak že jeho protivné slovo zostalo hlasom volajúceho na púšti. Gimpeles mal pol domu u Podivinských, kde si zariadil už väčšie kupectvo, nežli ho mával na káre. Znal sa aj obracať okolo Vzorkovčanov. Keď prišla matka s dieťaťom niečo kupovať, neopominul tomuto dať lebo sladké drevo lebo svätøjanského chleba alebo nejakú cukrovinku. Ženičkám ponuknul kedy tedy rumplík rosolky, mužským ale nejakého horkého na „popravenie žalúdka.“ Potreboval-li kto nejakú tú zlatku, Gimpeles ho „založil.“ Nevídali! dali mu od zlatky mesačne šesták a nepomysleli pri tom, že to drahé dobrodenie, keď mu platili 1 zl. 20 kr. od zlatky za rok. Za krátky čas usalašil sa vo Vzorkovciach i jeho syn Jakub Gimpeles, aby bol starému na pomoc. Tento ešte lepšie sa do toho rozumel a zvláštne keď prišly dievčatá Vzorkovecké, zalichotil sa im nejakým perníkom (mädovníkom), marcipánom, áno i cukrovým srdiečkom. Boli aj Vzorkovčania na to pyšní, že majú v obci kupca jako v nejakom meste. Gimpeles mal korenie, zázvor, kávu, cukor, plátno, ručníky, strižny tovar, áno i papier a černidlo na predaj. Čo chcete mať viac vo Vzorkovciach?

„Brr, ale je to horké“! otriasol sa strýc Korbel, keď vypil Gimpelesom ponuknutý rumplík. „Keby ste mali radšej niečo iného na jazyk, nejakej tej borovičky, to by lepšie ujšlo.“

„S tým nemôžem, áno nesmiem slúžiť“, pokrčil ramenom Gimpeles, „lebo nemám právo výčapu. Až príjde do licitácie obecná krčma, môže sa stať obrat k lepšiemu jako pre obec, tak i pre susedov; lepšie pre obec, keď dostane vyššiu árendu; lepšie pre susedov, keď dostanú aj lacnejší nápoj. Víno a pivo je drahé pre sedliaka, a to tým viac, že musí sa ho hojnejšie napiť, kým ho v žilách pocíti.“

Prišiel čas dražby (licitácie) na obecnú krčmu. Jeden zo susedov dával 20 zl. za právo výčapu; Gimpeles, jako dobrý človek, slúbil 40 zl. Jako teda nemal dostať obecnú krčmu, keď slúbil ešte raz toľko? Krem toho a krem árendy od domu slúbil, že zariadenie vnútorné a menšie opravy krčmy prevedie za svoj groš, tak že obci pripadnú snáď len náhodou sa vyskytlé väčšie opravy. Vzorkovčania i na to pristali. Medzitým starý Gimpeles povolal si mladšieho syna svojho Šalamúna na pomoc, a tak oblažená bola obec dvomi „mladými pánmi:“ Jakubom krčmárom a Šalamúnom kupcom.

Neidem rozprávať, čo dialo sa ďalej, než školu odsan-kovali do pastierne a krčmu preniesli do „starej školy,“ ktorú Jakub Gimpeles premenil na „hostinec.“ Je to už z predošlej rozprávky známo.

Ten „hostinec“ stal sa pre Jakuba Gimpelesa baňou na zlato. Úrad si tam posedával, vysluhoval spravodlivosť (?) a vykonával múdre (?) porady pri pohároch. Mládež predtým, keď si chcela zatančiť, chodievala do susednej obce; teraz mala tance doma, kedykoľvek sa jej zachcelo; Gimpeles, jako dobrý človek, bol tak láskavý, že gajdoša, dvoch husliarov a jedného klarinetistu zaopatril im zdarma a uspokojil sa s tým, čo u neho stovili, jak tanečníci, tak i diváci. Gimpeles i to dobrodenie (?) preukazoval, že čakal až „do nového.“ Úroda na poli rástla pre Gimpelesa. Vzorkovce premenily sa úplne; predtým tiché a smutné staly sa hlučnými a veselými. Mládež, tancom a „borovičkou“ rozdráždená, hulákala v noci po dedine a kde sa ozval hlásnik proti tomu, prehrál; musel sa skryť alebo dať na útek, jako pred nepriateľom. Darmo horlil pán farár, darmo pri novoročnej kázni temer so slzami v očiach pripomínal, že — čo predtým ani vo Vzorkovciach slýchať nebolo — pri terajšej rozpustilosti a bujnosti mládeže z roka na rok

množia sa krsty nemanželských dietok: rozpustilci tým viac a navzdory hulákali pred farou. Že s pokleslosťou mravov klesal i dobrobyt Vzorkovčanov, zbytočné by bolo pripomínať. Keď „z nového“ boli odviedli miesto hotových zrna Gimpelesovi, z jara ho draho od neho kupovali; niektorí už i na „zmenky“ sa dávali, nebadajúc, že zachytaní bývajú najnebezpečnejšou udicou. Dlh im rástol i na pohárkoch i na „zmenkách“, a bubon často bolo slýchať, keď susedom predávali voly a kravy, pole a lúky, vinice a domy; lebo ktorí pitím pálenky stali sa otrokami korhelstva, stali sa spolu blbcami, čo si ani hlasu svedomia ani múdreho napomínania nevšimli. Jestli pán farár ostrejšie kázal proti korhelstvu, za tepla to sdelili Gimpelesovi, ktorý potom obyčajne riekaval: „Čo to za duchovného otca, keď nedopraje ľuďom ani toho občerstvenia? Čo ho do toho? Však vy trovíte svoje a nie farárovo.“ A slovo Gimpelesovo víťazilo i nad „slovom Božím.“

Nenadarmo počíta sa korhelstvo k „siedmim hlavným hriechom“, z ktorých iné mnohé pochádzajú. Ovocia tak jedovatého stromu dosť bolo vidieť na Vzorkovciach. Nepripomínam už ani bujnoscť a smilstvo, ale len to, že množily sa tu svady, rôznice, bitky a krádeže, z čoho zase nasledovali žaloby a súdy. Keď nestačilo „svoje“, siahlo sa i na cudzie. Každý bral, kde ho nikto nevidel. Muž nosil zo stodoly, žena z komory, syn z jamy, dcéra z maštale, sluha s povale, služka z pivnice; a nosilo sa Gimpelesovi, ktorý zrna, múku, maslo a podobné veci prijal ešte radšie než hotové. Povstaly-li žaloby, Gimpeles ešte prikladal na oheň, lebo mu „súdy“ vyprázdňovali sudy a naplňovali kapsu. Nielen že súdy konaly sa pri pohárikoch, ale i či priateľské pokonania a či tresty vybavily sa pijatikou. Luhačovická fľaša s „borovičkou“ na úradskom stole bola „zákonník“, z ktorého múdrost' (?) a právo (?) čerpali.

„Ale muž“, hovorila k mužovi žena, „čo ti napadá, chceš sa dostať do úradu“?

„Nuž“, odvetil jej muž, „mám vždycky vo „starej škole“ sedieť len na lavici pri peci? Mám viac, než iní: teda nemám hľadať dostať sa už raz aj k úradskému stolu“?

„Pre Boha, muž, vyhoď si to z hlavy“! prosila ho žena. „Dostaneš-li sa do úradu, staneš sa korhelom, jako tí

ostatní, zanedbáš hospodárstvo a príjdeš i ty na „čiernu tabuľu“ Gimpelesovu“.

„Dlhé vlasy, krátky rozum“, odsekol muž žene. „Piť za svoje, ztenčuje majetok: napijem-li sa kedy tedy na obecný trov, čo mi to uškodí na majetku? Krem toho i tomu dedinskému rychtárovi, keď netečie, aspoň kvapká.“

„Ale muž“, dotierala naňho žena, „chceš sa za prsty ťahať so starým rychtárom? Však už to celá obec vie, že rychtárka zanesla seliatko (prasiatko) pánu slúžnemu.“

„Ej čo seliatko! Však ho zažene teliatko“.

Pijáček — tak sa menoval jej muž — postavil si hlavu a dal sa do kortešovania, aby už viac nebol v obci Poslúchalom“, ale stal sa „Rozkázalom“. On dobre vedel, že olej dostane sa len tak na povrch, jestli sa podleje. Aby žena nevedela, vypožičal si 200 zl. na „zmenku“, to sa rozumie od Gimpelesa. Dobre vediac i to, že slúžny radšie bere než dáva, i to, že stará rychtárka už bola obecala mu seliatko, zajel do mesta, kúpil na trhu teliatko a fuk s ním k slúžnemu.

„Ale Pijáčku“, oslovil ho slúžny, „jako ja prichádzam k tomuto krásnemu daru“?

„Taká maličkosť nestojí ani za reč“, odvetil Pijáček. „Ja som si už dávno zaumienil, že tak učiním. Moji nebohí rodičia boli ešte z toho starého sveta, a teliatko od prvnicky obyčajne darovali „na Božie požehnanie“ do kláštora: ja ale som si pomyslel, že tú obyčaj premením. Však pán veľkomožný to zaslúža, pretože sa tak láskave k našej obci majú.“

„Je to mojou povinnosťou, áno povinnosťou“, prihovril sa slúžny; „a to za hlavnú povinnosť si vždycky pokladám, aby za hlavu obce postavený bol človek, ktorý má i tuto (v hlave) i tuto (v srdci). Počujem, aspoň Gimpeles mi sdelil, že väčšina občanov rada by videla rychtársku palicu vo vašich rukách. Teší ma, že požívate takú dôveru, a uvidím, či sa z toho vajca vyklúje kuriatko.“

Nuž tak, slúžny a Gimpeles boli za Pijáčka, a pijaci tiež: nenie divu, že skutočne starý rychtár musel oddať rychtársku palicu Pijáčkovi. Najviac pri tom ale vyhral Gimpeles; lebo nový rychtár, aby mu počkal na vyplatenie obnovovanej zmenky, dal tržiť mu usilovne na obecné útraty.

Medzitým prišiel do okresu nový slúžny a do Vzorkoviec nový farár, tak že Pijáček ani vo snách netušil, jaká hrmavica dovalí sa na neho. Až keď po inštallačnej hostine išli obzerať tú školu v pastierni, začal dostávať nepokojné myšlienky: ale Gimpeles vedel mu zahnať tie vrtochy. Dokulhal sa až k obecným počtom. Počty zostavoval notár, rychtár a Gimpeles. Kdežeby mal tento chybovať, kde sa mnoho týkalo jeho kože? V určený deň, bolo to po Vianočiach, išla sa obec „do starej školy“, t. j. ku Gimpelesovi do hostinca. Občania schádzali sa jako na svatbu, lebo vedeli, že rychtár „dá sa vidieť“. Hostinec bol plný vône, ktorá prezradzovala, že vykrmené husy dostaly sa na pekáč. „Hm, kde je pod zuby, tam bude i do gágora,“ hovorili medzi sebou občania.

„Ctení občania!“ prehovoril rychtár ku shromaždeným. „Rok chýli sa ku koncu a tak prišla mne i celému slavnému úradu povinnosť vydať počet z vladárstva. Tu (položil počty na stôl) sú počty, ktoré obsahujú príjmy a výdavky obce. Že sme dobre šafáрили, poznať z toho, že príjmy prevyšujú výdavky; v pokladnici zostalo 30 strieborných. Ostatne tážem sa: či chce slavná obec, aby sa počty — zdlhavá to práca — prečítaly abo nie?“

„Ja myslím,“ ozval sa sused Dobrucký, „aby sa čítaly, posúdily a len potom buď odobrily alebo odvrhly; lebo jako moholby sudca vysloviť nález len tak šmahom a voslep, bez toho, žeby vec poznal, uvážil a posúdil?“

„Čo prečítať? Načo to? To by bolo vyslovenie nedôvery!“ Také hlasy bolo počuť, ovšem od tých, ktorým z tých pekáčov až veľmi sliny hnalo na jazyk.

„Ponevác teda“, pokračoval rychtár, „neheú občania, aby sa počty čítaly, tu sú. Kto chce, nech si ich prezkúma.“

Na nešťastie rychtárovo boli v shromaždení i takí, ktorí pred počtami boli na porade nie u Gimpelesa, ale u pána farára, a od tohoto boli poučení, na čo pri počtoch treba dať hlavne pozor, a jako sa zachovať proti nesprávne zaznačeným položkám. Vyhotovený bol, bude-li treba, i písomný protest proti prijatiu obecných počtov, a to vo dvoch odpisoch: jeden pred obec, druhý pred slúžneho.

„Pri každých poriadnych počtoch,“ tak po prehliadnutí počtov predložených poznamenal sused Dobrucký, „ma-

jú byt priložené poistenky čili kvitancie; takých tu niet. Niektoré výdavky strčené sú za krk obci, ktoré mali kryť jednotlivci: vôbec tieto počty sú nepravidelné, nesprávne, áno i klamné (Výkrik: To je urážka rychtára!), tak že ja a so mnou jednako smýšľajúci tie počty neprijímame, proti ich prijatiu sa ohradzujeme, áno i tento písomný, desať občanmi podpísaný protest na stôl klademe.“ Dobrucký vytiahol z kapsy písmo a položil na stôl.

Mali ste vidieť, jako tí hladní a smädni si počínali. Jako keby bol Dobrucký pichol medzi osy, tak sa na neho oborili. „Von s ním! Von s ním!“ revala tá korheľská čeliadka.

„Aby ste sa nemuseli unovať s vyhadzovaním nás“, riekol kľudne Dobrucký, „my vám tú prácu obľahčíme; sami ideme von.“

Za Dobruckým vyšlo asi 20 občanov, všelijakými výškľabkami vyprevádzaných.

Rychtár zmrvil a strčil protest do vrecku, jakoby na tom písme nič nezáležalo. Tak sa skončilo shromaždenie. Nastal v „starej škole“ hurhaj; jedlo sa, pilo sa; cez oblok podávaly sa flašky i ženičkám, áno i deckám, aby tiež niečo na obecné útraty užily.

Keď sa minulo, čo bolo na obecné útraty vykázané, potúžení občania, ktorým sa nechcelo dopíjať za svoje, odkulhali domov. Zostalo tam ešte šesť „bratov z mokrej štvrťi.“ Gimpeles zasadol si k nim. Prišla reč i na Dobruckého a na tých, čo proti počtom protestovali.

„Čo, Dobrucký“, hovoril Gimpeles, „a s ním spolumsýšľajúci? Za ich chrbátom je farár.“

„Máte pravdu“, pohodil hlavou opilý Žajdlík. „Však sa mu za to odslúžime!“

Konečne nastala u Gimpelesa tma, na znamenie, že už i tá poslednia korheľská čeliadka vytratila sa zo „starej školy.“ Hlásnik práve odtrúbil jednu s polnoci a ľahol si na lavicu pred domom vedľa fary.

„Brink, brink, brink“, rozľahlo sa po dedine. Hlásnik sa prebral, vstal a po tichu pohol sa ta, odkiaľ ten brinkot prichádzal; ale vo tme nevyšpehoval nič viac, leda že začul Žajdlíkov hlas: „Tu máš!“

5. Nový úrad vo Vzorkovciach.

Po složení obecných počtov mala nasledovať voľba rychtára a úradských. Porady, ovšem pri „borovičke“ a či pálenom, dialy sa u Gimpelesa, a tento bol prvý, čo šiel okúsiť tepnu (puls) pánu slúžnemu. Vzal so sebou služku, ktorá niesla klobúk cukru a vrecko kávy, asi tri kilo.

„Prosím, pani veľkomožná“, poklonil sa Gimpeles, vstúpiv i so služkou do domu slúžneho, jeho manželke: „je pán veľkomožný doma?“

„Nenie“, odvetila; „odišiel do Mladoviec v úradnej záležitosti“.

„No nič preto,“ usmieval sa Gimpeles, „dnešnia moja visita itak platí pani veľkomožnej. Osmelím sa druhýkrát navštíviť pána veľkomožného. Nateraz prosím, aby pani veľkomožná ráčily prijať tento nepatrný darček, kus toho cukru a trochu tej kávičky; je echt Ceylon“.

„Jako to?“ odsekla manželka pána slúžneho. „Za hotové príjmem, ale zdarma nie. Môj muž neprijíma a prísne mi zakázal prijímať také dary, menovite zo Vzorkoviec.“

Vyšetovanie vzduchu, panujúceho v dome slúžneho, sa teda nevydarilo Gimpelesovi: ale on o tom mlčal, ponevác sa hanbil, že dostal taký „košík“ od manželky slúžneho. Rychtár, predpokladajúc, že Gimpeles už urobil u slúžneho prípravné kroky, poslal ta svoju dcéru, sviatočne oblečenú, ktorá v bielom šiatku na mise niesla krásné mladé maslo, a na ruke z oboch strán jej viseli dva tuční, na nohách sputnaní kapúni.

„Vkazuje môj otec poníženú službu,“ hovorila k manželke pána slúžneho, „a tu posíela nejakú maličkosť pre kuchyňu.“ Položila na stôl i sputnaných kapúnov i misu s mladým maslom a odokryla.

Oči pani veľkomožnej až iskrily od radosti nad tou výslužkou, ale nie dlho.

„A ktože je váš pán otec?“ tázala sa devy.

„Rychtár vo Vzorkovciach,“ odvetila s jakousi hrdosťou.

„Rychtár vo Vzorkovciach?“ zdesila sa a zamračila čelo pani veľkomožná, i prekvapila devu tým trpkým slovom: „Ľúto mi je vás. Soberte si to všetko a berte sa rýchle z domu, aby vás môj muž tu nepristihol. Bolo by s vašim otcom ešte horšie.“

Úbohá deva odišla s plačom.

Vo Vzorkovciach u rychtára tiež nebolo do smiechu. Jobové zprávy prichádzaly jedna za druhou.

Otvoril jedno písmo „od hornomestského slúžnovského úradu,“ v ktorom stálo:

„Do tohoto slúžnovského úradu prišla žaloba od velebného pána farára, že mu predošlej noci jakísi zlomyseľníci vytlkli obloky: ponevác sa to stalo následkom pitia, ktorým skladanie obecných počtov završené bolo, prisne nakladám rychtárskemu úradu:

1. aby zavedené bolo vyšetovanie k vystopovaniu tých zločincov, ktorí velebnému pánu farárovi tú nečesť a škodu zapríčinili, a aby menovite tíže zločinci tomuto slúžnovskému úradu udaní boli;

2. aby rychtár s dvoma úradskými dostavili sa k velebnému pánu farárovi, jeho v mene obce odprosili a obnos učinenej škody od neho sa dozvedeli, by sa mu primeraná náhrada stala.

Za prevedenie tohoto v 48 hodinách je zodpovedný rychtár vo Vzorkovciach svojim majetkom i svojou slobodou.“

Otvoril druhý list „od hornomestského slúžnovského úradu,“ v ktorom stálo:

„Pred tento slúžnovský úrad podaný je desať občanmi podpísaný protest proti prijatiu a odobreniu obecných počtov, dňa 27. dec. 1890 shromaždenej obci predložených: následkom toho prisne sa nakladá rychtárovi vo Vzorkovciach, aby tiež počty k náležitému priezoru a uváženiu za 48 hodín tomuto slúžnovskému úradu doručil.“

Tieto dopisy odobraly rychtárovi chuť tak, že sa mu nechcelo ani k obedu. Domnieval-li sa, že snád dcéra, ktorá s tými kapúnmi a s tým mladým maslom bola poslaná do slúžnovcov, niečo lepšieho odtiaľ prinesie, sklamal sa i v tom. Dcéra ani samej matke, aby ju nerozčulila ešte viac, nesdelila slová pani veľkomožnej; až otcovi medzi štyrmi očami s plačom rozprávala jako pani veľkomožná jej riekla, žeby sobrala kapúnov i maslo, a rýchle šla preč z domu, by ju tam pán slúžny nepristihnul; lebo žeby s vami bolo ešte horšie.

„Tak teda nielen že je zle so mnou, ale malo by byť ešte horšie?“ zavzdychol si rychtár. „Tak som dorychtaroval. Ach, prečo že som neuposluchol moju dobrú ženu, keď nechcela mi privoliť k tej rychtárskej palici!“ —

A čo Gimpeles? Neznal rady a potešenia dať pánu rychtárovi? Hovorí jedna bájka, že keď mrel ubitý lev, napokon pricválal ta osol, hodil zadkom a kopýtkom svojím zasadil posledniu ranu umierajúcemu levovi. Tak zachoval sa Gimpeles.

Sotva že rychtár vykonal, čo mu bol slúžny uložil, dostal od Gimpelesa písemko, že 1. jan. 1891 je splatná zmenka. „Jakokoľvek si etím a vážim pána rychtára,“ tak v ňom stálo, „predsa práve preto upozorňujem na tú lehotu, aby ste pri svojich starostach a mrzutostach nezabudli; lebo bolo by mi, jako dobrému človeku, ľúto, keby ma zákon zmenkový prinútil tú zmenku protestovať. Ostatne ráčte prísť na pár slov ku mne a vec opäť sa pekne-krásne vyrovná.“

„Áno, pekne krásne sa vyrovná,“ zašomral si rychtár. „Viem čo to znamená; to, abych v rozpakoch postavený a vyplatil zmenku nateraz neschopný, povýšil mu zmenku aspoň o 20 zl. Ej, smrade, nezatiahneš ten štranok užšie na mojom hrdle!“

Vo Vzorkovciach byly dva vojevodské hlasy: pána farárov a Gimpelesov. Keď koho Gimpeles priviedol do blata, išli na ratu k pánu farárovi. Tak sa to stalo i s Pijáčkom.

„Vitajte pán rychtár u mňa!“ privítal pán farár k sebe prichádzajúceho. „Snáď zas prichádzate s nejakou nemilou vecou? Poznať vám to na tvári; ste neobyčajne smutný.“

„Ano, smutný,“ odpovedal rychtár; „lebo prišla na mňa neočakávaná hrmavica. Nechcem nateraz sdeliť všetky tie blesky a hromy, ale len s jednou ranou prichádzam, hladajúc u vás, velebný pane, útočiste, ktorým som snáď dosiaľ — vyznám, jakobych sa spovedal — nemúdre opovrhoval. Tú ranu, o ktorej hovoriť chcem, zasadil mi Gimpeles.“

„Gimpeles?“ vkročil do reči pán farár. „Bohužiaľ, že ste vy a mnohí Vzorkovčania zabudli na slová sv. Písma:

„Varujte sa falošných prorokov, ktorí prichodia k vám v rúchu ovčom, vnútri ale sú vlci hltaví!“ Bezpochyby dostal i vás na lep, ktorý sa menuje „zmenkou.“

„Ráčili ste uhádnuť,“ vyznal rychtár. „Nie som síce toho hoden, ale jako márnokratný syn prichádzam k svojmu duchovnému otcovi, abyste ma z tých driapov vlčích vysvobodit' ráčili. Nejde tak o peniaze, jako o to, aby náš domáci pokoj nebol narušený. Ja k vôli tej nešťastnej rychtárskej palici vypožičal som si od Gimpelesa 200 zl. na „zmenku“, o ktorej moja žena nevie; a nechcem, aby vedela, lebo by z toho povstalo peklo domáce. Zmenka je splatná už zajtra o 12. hodine.“

„Bola-li „zmenka“ pôvodne na 200 zl., bezpochyby následkom troch štvrtročných splátok narástla,“ pravil pán farár.

„Bohužiaľ, narástla“, zavzdychol si rychtár. „Už znie na 260 zl., a jestli ju zajtra nevyplatím, Gimpeles, znajúc moje polozenie, požene ma aspoň do 300 zl. Kto vie, nebude-li naliehať na celkovité vyplatenie tej osudnej „zmenky“.

„No, no!“ opätovoľ pán farár, chodiac po izbe a rozmýšľajúc nad tým, čo a jako. Zacingal trikrát, čo platilo pánu kaplánovi. Tento na šťastie bol doma a bezodkladne prišiel dnu.

„Vitajte pán rychtár!“ zvolal pán kaplán. „Veru zriedkavý hosť u pána farára.“

„Hm“, odvetil pán farár, „keď ovcu vlk prenasleduje, kam sa utieka, než k svojmu pastierovi? Ovca je pán rychtár, vlk je Gimpeles. Pán brat, pastierovi pomáha i jeho pohonelník: pomôžte i vy. Zajtra prichodí mi vyplatiť vám kaplánsku stovku: nemohli by ste mi niektorý čas poshoveť? Tu pán rychtár visí u Gimpelesa na 260-zlatovej „zmenke“, ktorá je zajtra už splatná. K tým 100 zl. už len nejako najdem tých ostatných 160 zl.“

„Kde ide o zachránenie farníka a jeho počestnosti, tam je mojou povinnosťou prispeť k pomoci a rate. Privoľujem.“

Tvár rychtárova sa rozveselila, a v očiach objavily sa mu perličky slzí povďačných. Dostal 260 zl. na 5⁰/₀ a hneď vyhotovený bol „Úpis dlhu.“ Z fary zrovna šiel ku Gimpelesovi.

„Vítam vás, pán rychtárko!“ privítal ho vlk v rúchu ovčom. „Vidieť, že ste poriadny človek a bezpochyby prichádzate s novou „zmenkou“.

„Nie so „zmenkou“, ale s hotovými“, odpovedal rychtár.

„Hm, hm“, zakrútil hlavou Gimpeles. „To nemuselo byť. Snáď ste si mysleli, že ja Gimpeles, dobrý človek, obnovením „zmenky“ nepreukážem vám ďalšie dobrodenie?“

„Ha, ha, ha“! zasmial sa rychtár. „Dajte sem starú zmenku, tu máte na ňu namaľovaných 260 zl. a to vaše „dobrodenie“ nechajte pre hlúpejšieho, než som bol ja.“

Tak stará „zmenka“ bola roztrhnutá a s ňou i pomery medzi Pijáčkom a Gimpelesom.

Jedno bralo síce už mal rychtár s hlavy odvalené: ale tie obecné počty! Z rozkazu slúžneho dal síce vybubnovať, že voľba rychtára bude 3. januára, ale na rychtársku palicu viac ani nepomyslel. Za rychtárstvom sháňali sa iní, a Gimpelesovi opäť nastala veselá žatva. Voličia pili na účet kandidátov jako dúhy.

Dňa 3. jan. prišiel pán slúžny s pisárom do Vzorkoviec, a za nimi dostavilo sa šesť žandárov. Sliezol u pána farára a dal bubnom svolať obec do úradnej miestnosti na 10. hodinu. Štefana Žajdlika, Pavla Holbu. Jána Pintu, Juraja Korbela, Petra Skleničku a Ondreja Flašku, ktorí pánu farárovi boli vytlkli obloky, dal skrze dvoch žandárov odviešť do mesta. Tak boli hlavní korteši pochovaní. Čo sa s pánom farárom shováral, nevyšlo dosavád na svetlo: ale že sa p. farár menovite ujal kajúceho Pijáčka, patrno bolo potom z celého pokračovania pána slúžneho.

Po dedine bol shon, kriek, svada, ba sem i tam aj bitka. Tých, ktorých predtým i samé príbuzenstvo a kmotorstvo spojovalo, dnes príprava k voľbe rozdvojovala. S jednej strany ozývalo sa: „A veru bude rychtárom!“ S druhej strany sa prizvukovalo: „A veru nebude rychtárom!“ Každý sa nazdával, že ten bude, ktorý dal viac prepit.

O pol desiatej poslal pán slúžny pisára do „starej školy“ urobiť nejaký poriadok k vydržiavaniu shromaždenia a prisne prikázal Gimpelesovi, aby pod pokutou neopovážil sa počas úradného jednanja nalievať.

Jaknáhle odbila desiata, slúžny s pánom farárom dostavili sa do „starej školy,“ kde sa úradovalo.

„Ctené shromaždenie!“ začal pán slúžny, zaujav predsedníctvo za úradským stolom. „Tak oslovujem vás, občania Vzorkoveckí, dľa obyčaje, ačkoľvek veľká časť občanov takého čestného oslovenia nezaslúži. Čo som videl a vidím, čo i nosom cítim, poukazuje na to, že pod touto strechou je viac pálenica nežli miestnosť úradná, tak že osada táto mohla by správnejšie pomenovaná byť Pálenkovcami nežli Vzorkovcami.“

Dnes predovšetkým iným mal by celý úrad složiť svoju dosavádnu hodnosť: však ale na hlavy úradských nakopily sa také protizákonné veci, že od nich neprijímam podakovanie sa z úradu, ale vyslovujem rychtára a úradských za pozbavených úradu, notára ale vyzdvihujem dočasne z úradu. Spolu vyslovujem i to, že žiadneho z tých úradu pozbavených, ani z tých, ktorí napájali voličov, neprijmem do kandidácie. Dnes mala by byť voľba rychtára: ale prinútený som odložiť voľbu na zajtrajší deň, zčiasťky preto, že chcem mať tu triezvych a nie opilých voličov, zčiasťky preto, že pred voľbou vykonať sa musia iné súrne a vážne záležitosti.

Ponevác desať občanov podalo protest proti nedávno väčšinou prijatým obecným počtom, a ponevác i sám presvedčil som sa o nesprávnosti týchže počtov, prinútený som zaviesť vyšetovanie.

Ačkoľvek za počty zodpovedný je rychtár a úradskí, predsa okolnosti to požadujú, abych najprv predložil otázku: Kto sostavoval tie počty? Na túto otázku nech nám odpovie dosavádny rychtár.“

„Počty sostavoval som ja, pán notár (ukázal na prítomného) a pán Gimpeles,“ odpovedal — ovšem zajíkave — rychtár.

„Jako prišiel do toho Gimpeles?“ zakrútil hlavou slúžny a zvolal: „Jakub Gimpeles!“

„Nenie ho tu!“ zvolal ktosi.

„Poženíku,“ hovoril slúžny, „zavolajte Gimpelesa! Jako prišiel k počtom Gimpeles?“ tázal sa medzitým rychtára. „Ponevác veľká časť výdavkov týče sa jeho,“ riekol rychtár, „pozvaný bol, aby udal svoje požadovania od obce.“

„Pán veľkomožný,“ hovoril nazpak prišlý poženik (obecný sluha), „Gimpeles vzkazuje poníženú službu, že nemôže sa dostaviť, ponevác nemožno mu odísť od nálevne.“

„Co?“ zvolal slúžny. „On proti môjmu zákazu nalieva? Vráťte sa k nemu a povedzte mu, že mu vzkazujem úradne, aby sa dostavil a nečakal na žandára.“ Obrátiv sa k rychtárovi, pokračoval: „A väčšieho podielu nemal Gimpeles na zostavení obecných počtov?“

„Dával radu, jako tá lebo oná položka zaznačiť sa má,“ odpovedal rychtár.

„Pán Gimpeles,“ oslovil slúžny práve prišlého. „boli ste pri zostavovaní obecných účtov a jakú ste mali pri tom úlohu?“

„Wai mir, pán veľkomožný,“ hovoril trasúci sa Gimpeles, „ponevác som dobrý človek a viem dobre rátať, požiadal ma pán rychtár, abych srátal do hromady číslice príjmov a výdavkov; len číslice, a nič viac.“

„Však už vieme,“ hovoril slúžny, „že ste pritom viac činili, nežli sratovali „snášky“ a „prenášky.“

„Áno, pán veľkomožný,“ bránil sa Gimpeles, „len číslice, len číslice.“

„Ponevác položky nie sú ospravedlnené kvitanciami, mohol bych sice zavrhnúť celé tieto obecné počty: predsa však, ponevác tých desať občanov nežiadalo celkovité zrušenie tých počtov, a ponevác pre neodkladnú voľbu nového úradu záležitosť táto dnes pokonať sa musí, posúdené budú len niektoré až veľmi kriklavé položky.“

„Čo sa týče „príjmov,“ keby sa s majetkom obce lepšie a zákonitejšie šafánilo, mohlo by sa viac docieľiť, čím by „prirážka“ sa zmenšila a občanov menej obťažovala.“

„Čo sa týče „výdavkov,“ tie sú zčiasťky na hnev, z čiastky na smiech; a síce, nepripomenúc, že sa — vraj — zpotrebovalo 20 zl. na papier, 9 zl. na perá a písadlá, 6 zl. na černidlo:

a) tu stojí, že sa pánu farárovi dalo na koledu 2 zl., veľkonočný baránok v cene 3 zl. a za pohrobenie troch zomrelých žobrákov 6 zl.; spolu 11 zl. Kdežto pán farár osvedčuje, že 1) koledu vykonáva zdarma. Jestli kto poctí ho dobrovolne nejakým dárkom, tento dáva sa od jednotlivých občanov katolíckych, a nie od obce; 2) že od obce nedostal žiadneho veľkonočného baránka a pochováva i chudobných zdarma, tým viac žobrákov.

b) Tu stojí, že cigán Daňhel za celoročné nosenie dekanátskych písem obdržal 10 zl., kdežto on osvedčuje, že dostal len 3 zl.

c) Tu stojí, že hlásnikovi dalo sa služobného 30 zl., na opravu trúby 3 zl., kdežto dostal služobného 20 zl., na trúbu zhola nič.

d) Tu stojí, že pri voľbe rychtára vynaložilo sa na jedlo a nápoj 15 zl., pri prenášaní rychtárskej tabule 10 zl., pri skladaní počtov 30 zl., áldomáš pri dávaní obecného poľa (pán farár: hlavne školského!) do árendy 12 zl. Položka táto je docela neplatná. Kto chce piť, nech pije za svoje, a nie na kožu obce.

e) Tu stojí, že sa dalo na bielenie a čistenie „starej školy“ 35 zl.; úradským, ktorí dozerali na to 10 zl., na postavenie nálevne a na zakúpenie dvoch stolov a štyr lavíc 30 zl., za zasklenenie oblokov 15 zl., kdežto vo smluve s Gimpelesom uzavrenej stojí, že pri hostinci menšie opravy a vnútorné zariadenie hostinca urobí na vlastný groš.

f) Tu stojí, že sa dalo dievčatám „na Luciu“ 5 zl., mládencom na hudbníkov (muzikantov) 12 zl., na májové pri „posviacaní chrámu“ 15 zl. Jako k tomu príde obec? Krem toho mládenci hovoria, že pán Gimpeles slúbil bezplatné zaopatrenie hudby a uspokojí sa s tým, čo sa u neho pri tančení stroví.

g) Tu stojí, že k assentírke dostaviť sa majúcim dalo sa prepitného 16 zl., odvedeným k vojsku 10 zl. Jako i k tomu príde obec?

h) Tu stojí, že sa pánu slúžnemu dalo jeden klobúk cukru a tri kilo kávy v cene 7 zl. Toto ani ja som neprijal, ani moja manželka neprijala a prijať nesmela. Ostatne o tomto bude ešte iná reč.

Takto — nehľadiac ani na iné — šafánilo sa. Oblahčujúcou okolnosťou je, že je to od viac rokov trvajúci zlý zvyk, na ktorý predošli slúžnovci cez prsty hľadeli. Len teda už z tých nesprávností, ktoré som podotkol, vysvitá, že oškodená je obec o 235 zl. Toto sa musí ešte dnes vyrovať, aby nastávajúci nový úrad mohol vyhotoviť „rozpočet“ pre budúci rok.

Ja po zralom uvážení veci vyslovujem tento nález:

1. Rychtár a úradský, jeden za všetkých a všetci za jedného, prinesú 133 zl.

2. Pán Gimpeles navráti obci 102 zl.

„Wai mir! Hündert zwa Gülden, pán veľkomožný?“ zabeďoval Gimpeles.

„Kto s tým nálezom nenie spokojný, nech si vezme advokáta a podá vec kráľovskému súdu,“ odsekol slúžny.

„Uvidí teprv, začo je toho kopa.“

S tým vec ešte nebola skončená.

„Pán rychtár,“ tázal sa slúžny, „jako je to s tým cukrom a s tou kávou? Len uprimne vyznať.“

„Pán Gimpeles,“ hovoril rychtár, „tak dosvedčoval, že sa s tým zavďačil pánu veľkomožnému, aby pán veľkomožný ráčili podporovať vyvolenie mojej osoby za rychtára.“

„Tak teda v tom je dvojaký zločin; za jedno úmysel podplatiť vrchnosť k protizákonitosti, za druhé klam. Následkom toho odsudzujem pána Gimpelesa na 50 zl. pokuty, a síce na školu, ktorá preňho itak veľmi ukrivdená bola.“

„Aj wai!“ zavzdychol Gimpeles.

„Týmto sa dnešnie shromaždenie zakončuje. Zajtra bude voľba úradu; to ale prízvukujem, že žiadneho opilého nepripustím k voľbe, lebo toto právo ústavné konať sa má pri striezlivej hlave a zdravom rozume.“

Pán slúžny odišiel s pánom farárom. Občanom, ktorí už dávno žiadali si uvedenie obce do poriadku, narástol hrebeň; tí, ktoríby boli radi ešte i ďalej pili na „obecné útraty,“ vliekli sa domov jako zmoklé sliepky.

„Čo to, muž,“ privítala rychtára žena, „ty prichádzaš bez rychtárskej palice?“

„Áno, bez nej,“ odvetil rychtár. „Kebych bol pred rokom uposluchnul tvoju dobrú radu, nemuselbych dnes povedať, že prichádzam bez „nešťastnej rychtárskej palice.“ Nech si ju dostane, kto chce; ja bych jej nechcel ani za celý svet.“

„Chvala Bohu,“ oddychla si žena, „že si túto školu prekonal! Aspoň budeš zase poriadnym hospodárom, jako si býval pred rychtárstvom.“

„Áno, prekonal som školu,“ stal sa rychtár shovorčivejším, „a mám dať i výučné. Nelakaj sa, nehnevaj sa, prosím ťa, a nerob mi výčitky, ačkoľvek som ich zaslúžil. Hrmavica prešla mi nad hlavou miernejšie, než som sa obával. To mám čo ďakovať pánu farárovi, ktorý oblahčil vytrhnutie moje z blata, do ktorého ma strčil Gimpeles.“

„Netráp sa,“ tešila ho žena, „odpustím ti; veď som tvoja žena, ktorá povolaná je s tebou znášať i dobré i zlé. Rada prinesem obeť, keď už len neuvidím v ruke tvojej rychtársku palicu.“

„Načo mal bych teda ukrývať pred tebou, čo ma tlačí?“ začal rychtár svoje vyznanie. „Lanského roku vypožičal som si na voľbu 200 zl. na „zmenku“ od Gimpelesa. To bola nebezpečná udica! Teraz bolaby snáď vystúpila až na 300 zl. No pán farár, aby ma vytrhol z driapov úžernických, požičal mi 260 zl. To je môj dlh. Pri dnešnom prehliadaní obecných účtov posúdený bol Gimpeles na 152 zl. a ja s úradskými spolu na 133 zl. To je všetko; viac ani krajiara.“

„Je to síce citlivá rana,“ odvetila žena; „však ale peniaze boly a budú. Ja som sa obávala väčšieho nešťastia. Zvláštne tí žandári boli mi v hlave. Odpúšťam ti zo srdca,“ dodala a podala mu ruku.

Popoludní povolal slúžny do fary niektorých vážnejších občanov, poradiť sa o nastávajúcej voľbe a o niektorých vážnych záležitostiach obecných. Bolo toho, krem voľby, viac, o čom jednať sa malo, aby obec prišla do lepšieho a zákonitého poriadku.

Noc bola tichá, lebo nikto nedal piť. Bolo to predznakom, že so zajtrajšou voľbou nastane prevrat vo Vzorkovciach. Žandári poslaní boli nazpät do mesta, lebo už zdáli sa byť slúžnemu zbytočnými. Tak vo Vzorkovčanov dôveroval.

Ráno dalo sa vybubnovať, že voľba rychtára a úradských započne o 9. hodine.

Tak nebývalo nikdy v deň voľby vo Vzorkovciach. Všetci boli sviatočne oblečení a na 8. hodinu dostavili sa do chrámu Božieho. Bol tam i pán slúžny. Po sv. omši povedal p. farár krátku reč o nastávajúcej voľbe, kladúc na srdce občanom, aby volili dľa svedomia za rychtára a za úradských ľudí vážnych, počestných a nábožných, ktoríby hľadali len česť a chválu Božiu, prospech a rozkvet Vzorkoviec. Z chrámu Božieho išlo sa do „starej školy.“ Na stole ležala rychtárska palica. Komu sa dostane?

„Čtení občania Vzorkoveckí!“ prehovoril pán slúžny, keď bol zaujal miesto predsednícke. „Dnes už s radosťou

takto vás vítam a pozdravujem, lebo ste sa dostavili sem poriadne. Je to znamením, že dľa čistého rozumu a svedomia budete vykonávať i svoje utešené právo ústavné. Poradil som sa s niektorými vážnymi vašimi spoluobčanmi dotyčne kandidátov na rychtárstvo a dľa ich rady navrhujem nasledujúcich troch: Pavla Kamenára, Štefana Sopúcha a Mikuláša Tesárka. Sú to mužovia nielen počestní, striezliví a opatrní, ale vedia i čítať a písať, čo sa pri rychtárovi nevyhnutne požaduje. Či súhlasíte s touto kandidáciou?“

„Dobrucký, Dobrucký!“ ozvalo sa temer všehlasne.

„Teší ma síce, že i Dobrucký požíva túto dôveru, ale ja som ho preto nevzal do kandidácie, pretože až veľmi o to ma prosil, abych ho vynechal.“

„Dobrucký, Dobrucký!“ ozvaly sa opäť hlučné hlasy.

„Drahí spoluobčania“, riekol Dobrucký. „Teší ma síce, že takú dôveru ku mne prejavujete: ale prosím vás uprimne, nežiadajte to odo mňa, abych prijal rychtársku palicu. Ja som už v rokoch: a Vzorkovciam treba mladšej, pružnejšej sily. Krem toho nechcem, aby sa niekto domnieval, že som suseda Pijáčka odstabil od rychtárstva, abych sám sa doňho dostal.“

„Milý susede,“ ozval sa Pijáček, „veľmi ste na omyle, keď myslíte, že sa mrzím na vás. Naopak, ja som vám veľmi za to povďačný, že tým protestom proti obecným počtom otvorili ste oči i mne i mojím spoluobčanom. Ja, zo srdca to hovorím, ačkoľvek do kandidácie vziati sú občania skutočne počestní a opatrní, som prvý, ktorý hlasujem na vás.“

„Dobrucký, Dobrucký!“ ozvaly sa opäť hlučné hlasy.

„Tak, milý Dobrucký,“ slovil slúžny, „prinútený som vyhlásiť, že ste vyvolený za rychtára; pri tom musím vám oznámiť, že kebyste tento úrad neprijali, museli byste v smysle zákona vykúpiť sa stovkou.“

„Milerád to urobím,“ riekol Dobrucký, fahajúc tobolku z kapsy. „Bol som i na to pripravený a kladem tú stovku na úradský stôl.“

„Následkom toho,“ povedal slúžny, „obnovujem navrhnutie tých troch kandidátov.“

„Kamenár, Kamenár!“ ozvaly sa hlučné hlasy.

„Nenie nikto protivnej mienky?“ tázal sa slúžny. Nastalo ticho jako v hrobe.

„Podrobné hlasovanie držím za zbytočné, i vyhlasujem Pavla Kamenára za riadne vyvoleného rychtára.“ Obrátený k nemu doložil: „Prijímate voľbu“ ?

„Nechcem sa protivit všeobecnej žiadosti svojich spoluobčanov. V tej nádeji, že ma vážni a opatrní úradskí v úrade podporovať a občania Vzorkoveckí poslúchať budú v tom, čo je dľa zákona Božieho a svetského, prijímam voľbu.“

„Nech žije Kamenár!“ rozliehalo sa v „starej škole“ a po celej dedine.

„Prijmite teda Kamenár,“ hovoril slúžny, podávajúc mu rychtársku palicu, „túto rychtársku palicu a staňte sa jej hodným svedomitým plnením úradu svojho, aby bola vám na česť a Vzorkovciam na prospech. Nech pod vašou správou sú šťastné Vzorkovce! Spolu vám odovzďavam složené včera a dnes tieto pokutné a výkupné peniaze, ktoré s pozostalými v obecnej pokladnici 30 zl. činia 415 zl.“

Po vybavenej voľbe úradských potvrdili i notára v úrade, pretože sa dokázalo, že on len to písal, čo mu predošlý rychtár, i proti samým jeho námietkam, do počtov vniest rozkázal.

Tým sa vec pokonala a shromaždenie v pokoji sa rozišlo. Nenašiel sa, kto by nebol schvaľoval múdre a svedomité pokračovanie pána slúžneho.

6. Nové úradovanie vo Vzorkovciach.

Sviatok svätých troch Kráľov bol vo Vzorkovciach tým slavnejší, že po sv. mši rychtár a úradskí pred oltárom Božím skladali prísahu. Pán farár povedal krátku, ale jadrnú reč o tom, jako sa majú rychtár a úradskí zachovať ku Vzorkovčanom, a títo k rychtárovi a úradským. Rychtár a úradskí boli dnes hosťami pána farára.

Dňa 7. januára shromaždili sa úradskí nie vo „starej škole,“ ale v dome rychtárovom, kde už bol aj notár. Na stole nestála — jako predtým — luhačovická flaša s „páleným,“ ale kovový postriebrený kríž medzi dvomi sviečkami; vedľa neho zákon z r. 1868.

„Páni úradskí,“ započal rychtár, „pretože sme sa povolili úradu, do ktorého nás povolala obec, dnes s pomocou

Božou učiníme začiatok. O to vás prosím, aby sa to dialo spojenými silami, lebo čaká na nás ťažká úloha a zodpovednosť jako pred Bohom, tak i pred touto ctenou obcou. Naše porady nech bývajú úprimné a svedomité. Čím kto vie prispieť k objasneniu a ustáleniu veci dobrej, nech nehľadá ani na pravo ani na ľavo, ale bez ohľadu na osobu a vlastný prospech, nech to vždycky radí, čo v hlave a srdci za dobré uzná. Dnes mali by sme zostaviť „Rozpočet príjmov a výdavkov na tento rok;“ ponevác ale je nám predovšetkým treba vedieť, čo patrí obci a čo nie, za potrebné držím povolať k tejto porade velebného pána farára ako predsedu školskej stolice, ponevác to i príkaz pána slúžneho i sám prospech obce požaduje, aby školská záležitosť bola upravená. Z tej príčiny prosím vás, Pekaríku a Raško, aby ste osobne išli k pánu farárovi a povolali ho sem.“

Medzitým, čo tí dvaja úradskí odišli na faru, ostatní rozmlúvali o „starej škole,“ o pastierni a o pozemkoch, ktoré náležaly ku škole; vyhľadali pozemkovú mappu a písma, ktoré sa na školu vzťahujú, aby sa dľa toho spravovať mohli.

„Srdečne vítame veleb. pána farára v tomto novom kruhu našom,“ pozdravil rychtár prišlého pána farára. „Máme vážnu záležitosť, ktorá sa týče školy a bez velebného pána farára, čo predsedy „školskej stolice,“ vybaviť sa nemôže. Ráčte, prosím, predniesť túže záležitosť úradu.“

„Jako pánu rychtárovi, tak úradským a celej obci je dobre známo, čo stalo sa s úbohú školou, dokiaľ platilo podskočné slovo Gimpelesovo. Zo školy, kde sa mala mládež učiť náboženstvu a dobrým mravom, stala sa opravdivá peleš lotrovská, kde malí i veľkí, mužskí i ženské ozbíjaní boli o bázeň Božiu, o dobré mravy, áno i o časný majetok. Ešte dosavád sa hovorí, že „stará škola;“ čo je hlasitým a usta vičným svedkom nielen toho, čo to vlastne za budova a komu náleží: musí teda byť navrátená svojmu pôvodu a jej vlastníkovi, učiteľovi. Následkom toho v mene „školskej stolice“ kladem na stôl toto písmo, obsahujúce „výpoveď“ Gimpelesovi, jako bezprávnemu užívateľovi, a prosím, aby táto „výpoveď“ bezodkladne bola mu sdelená tým cieľom, žeby za 14 dní sa vystaňoval. Podobne známo je, ktoré pozemky náležia škole, vlastne do užívania učiteľového, lebo

sa pod titulom „školských pozemkov“ daly protizákonne Gimpelesovi do prenájmu. Vzhľadom na toto tiež v mene „školskej stolice“ kladem na stôl „výpoved“ Gimpelesovi a prosím, aby mu bezodkladne sdelená bola, s tým upozornením, že od dňa doručenia prestáva jeho prenájem. Konečne, aby pozemky školské, jestli snáď boly odoraním alebo iným spôsobom ztenčené, boly dľa pozemkovej mapy upravené.“

„Záležitosť táto týče sa nielen „školskej stolice,“ ale i celej obce,“ poznamenal rychtár; „lebo od školského dobrého vychovania závisí poriadok a blahobyt obce. Následkom toho nech je ctená „školská stolica“ ubezpečená, že úrad vo smysle požadovania, velebným pánom farárom predneseného, tú záležitosť vybaví.“

„Musím však,“ doložil farár, „položiť na stôl i písomnú sťažnosť, že Gimpeles, jako dosvedčujú členovia „školskej stolice,“ poškodil škole i tým: 1. že v zahrade vyťal ovocné stromy, ktoré prinášaly a prinášať by maly úžitok učiteľovi; 2. že stôl, lavice a iné náradie školské zo školských miestností zmizly; za čo zodpovednosť podobne padá na Gimpelesa.“

„Ráčte, velebný pane,“ riekol rychtár, „sdeliť ctenej „školskej stolici,“ že úrad tento zavede vyšetrovanie, aby škole a učiteľovi i v tejto veci stalo sa odškodenie.“

Pán farár, vykonav svoju vec, odišiel, a poženík (obecný sluha) v mene rychtára a úradu zanesol „výpovede“ Gimpelesovi.

„Ní,“ vkročil po malej chvíli Gimpeles, jako bez duše do domu rychtárovho, kde boli ešte úradskí po hromade, „čo to za „výpovede?“ Mne farár nemá čo vypovedať. Ja na neho žalujem jako na násilníka, ktorý chce ma ukrivdiť na práve. Ja som dobrý človek, ale toto tak nenechám; ja si vezmem advokáta, áno Szomaróczi pána advokáta, a on ukáže farárovi.“

„Už je toho dost,“ riekol kludne rychtár. „Povážte si, pán Gimpeles, kde ste a tak urážlive sa nerozhadzujte. Nie ste v „starej škole,“ kde pri flaši pálenky rozhodovalo sa, ale nie dľa práva a zákona. O pánu farárovi, jako o zákonitom predsedovi „školskej stolice“ mluvte s príslušnou úctou, nechcete-li byť za urazenie zákonitej vrchnosti trestaný. „Výpovede“ nepochádzajú od pána farára, ale od „školskej

stolice,“ a spolu od tohoto úradu, ktorý uznal tie „výpovede“ za správne a zákonu zodpovedajúce. Čo sa týmto stalo, stalo sa z rozkazu pána slúžneho: vezmete-li si advokáta, zažalovať musíte pána slúžneho. Vyjadrite sa: či chcete dobrovoľne jednať dľa tých „výpovedí“ alebo nie?“

„Hm, žalovať pána slúžneho?“ hovoril Gimpeles. „Slúžny a farár spriahli sa proti mne. Je to v poriadku?“

„Čo to hovoríte?“ tázal sa rychtár prisnejším hlasom, a obrátiv sa k notárovi, riekol: „Pán notár, za tieto slová vezmeme pána Gimpelesa na protokoll.“

Gimpeles soznal, že nemá do činenia so slabým Pi-jáčkom; natiahal iné struny a dal sa i do „prosa,“ aby rychtár upustil od protokollu.

„Prosím, pán rychtár,“ hovoril pokorne Gimpeles, „neprenáhlite sa, jako som sa ja prenáhlil. Ja odvolávam každé slovo urážlivé, ktoré v prvom rozčulení vypustil som z úst. Ja tedy obe tie „výpovede“ prijímam; ale musím podotknúť, že mám od obce právo výčapu a na ulicu snád' len nepostavím si nálevňu.“

„Nemajte starosť o nálevňu. Právo výčapu prepadlo vám itak s Novým rokom,“ riekol rychtár. „V nedeľu po odpoľudňajších službách Božích bude sa dávať právo výčapu do nového prenájmu, a to pod istými podmienkami, ktoré to korhelovanie a zadlžovanie sa značne obmedzia, aby Vzorkovčania nevychádzali na mizinu.“

„Teda mi nepozostáva nič iného, leda zo Vzorkoviec sa vystahovať,“ pokrčil ramenom Gimpeles.

„Nech sa páči, len ešte dnes nie,“ vkročil mu do reči rychtár; „za vami nebude teskno žiadnemu statočnému Vzorkovčanovi.“

„Pekný kompliment pre mňa,“ riekol Gimpeles. „A prečo nie ešte dnes?“

„Preto,“ dodal rychtár, „že prídem s niektorými úradskými inventárne odoberať od vás „starú školu“ a zahradu k nej prislúchajúcu.“ Deň odoberania oznámi sa vám. Sme nateraz hotoví. Môžte ísť.“

Prv, než dalo sa vybubnovať, že bude do prenájmu dávať sa výčap nápojov, zostavený bol „krčmársky riad.“ Úradu išlo len o to, aby občania mohli dostávať pravý a počestný nápoj, ale nie o to, aby obec mala čím väčší dô-

chodok z krčmy; lebo čím väčší dôchodok dosahuje krčma, tým hlbšie sahá do mešca a majetku občanov. A čo povedať o úpadku obce v mravnom ohľade? —

V sobotu pod večer bubnoval poženík, a každý bol zvedavý na podmienky krčmárenia, o ktorých hovorilo sa v obci všeličo.

„Bum, bumbum, bum! Dáva sa na známosť cteným občanom,“ tak volal poženík, „že zajtra po odpoľudňajších službách Božích bude dražba (licitácia) na krčmárenie, a síce pod nasledujúcimi podmienkami:

1. Krčmárenie prevziať môže len ten, kto je vlastníkom domu, má sklep (pivnicu) a môže nechať jednu izbu prázdnu k cieľom krčmárskym.

2. Pod výčap padá, jako za predošlých časov, pivo a pravé víno, nie neprirodzené a padelané, ktoré obyčajne neobčerstvuje, ale otravuje.

3. Z výčapu vytvára sa pálenka, ktorá neobčerstvuje, ale len dráždi a rozpaľuje krv, kazí telo a robí blbých na duchu.

4. Pod výčap padá však lieh (špiritus), nakoľko on hľadaný je pre domáce potreby, nie však k záhubnému pitiu.

5. Očakáva sa, že občania naučia sa múdrejšiemu zvyku, aby si dali donášať nápoj do domu, ale nie aby vyseďávali v krčme a povinnosti svojej zanedbávali.

6. Krčmár v nedeľu a vo sviatok, zakiaľ raňajšie a popoludňajšie služby Božie trvajú, nesmie merať nápoj, ani trpeť posedníkov v krčme. Vo všedný deň a síce za letného času do hodiny deviatej, za zimného času do hodiny siedmej smie byť krčma otvorená.

7. Krčmár, ktorýby opilému nalial, bude pokutovaný; lebo nápoj je na občerstvenie a nie na opitie a zohyzdenie človeka.

8. Jestliby krčmár dal nápoj na dlh, toho vo vymáhaní dlhu úrad nebude podporovať. Kto nemá, nech sa zdrží nápoja; ponač k živobytiu potrebné je jedlo, nie nápoj.

„Bum, bumbum, bum!“

„Z takého gšeftu nezbohatne krčmár!“ pohodil Gimpeles so smiechom.

„Aspoň pri takom poriadku nebudú občania ožobrovaní,“ odsekol mu Dobrucký. „Kresťanský krčmár nepôjde vo šlapajách Gimpelesových.“

Zdalo sa niektorým, že za takých podmienok nebude sa hlásiť nikto: v nedeľu však v určenú hodinu prišlo do rychtárovho domu desať prihlasníkov a právo výčapné dostal Dobrucký za stovku. Slúbil teda viac, než predtým dával (?) Gimpeles. Dobrucký učinil to zčiasťky preto, že nechcel, aby úrad s tým „krčmárskym poriadkom“ zostal v hanbe, zčiasťky preto, že spoliehal sa na zafa, Michala Červenáka, ktorý vybaviv si vojančinu s dvoma hviezdičkama, prijal službu pri vojenskej nemocnici a tam — čo mladík striezlivý — pridelený bol k pivnici. Naučil sa tam zachádzať s vínom a pivom. Prvý, ktorý s ním pokusil sa robiť „gšeft“, bol Gimpeles; lebo keď mu výčapné právo prestalo, chcel sa osvobodiť od nápojov, ktoré mu zostaly v pivnici. O pálenku mu neišlo; lebo tých niekoľko fliaš kvittu, z ktorého robieval „borovičku“, ľahko mohol vziať so sebou. Jednalo sa mu o pivo a víno. Červenák prijal pozvanie od Gimpelesa: ale tento dosť skoro sa presvedčil, že netrafil na hlúpeho. Červenák zakúpil dosiaľ neotvorené 50 – 100 litrové súdky piva: ale z vín nechcel kúpiť len jedno, a to bolo „košer.“ Čo mal robiť iného Gimpeles, leda pristáť na to, v tej nádeji, že tú ostatniu „dobrú partieku“ kúpi niektorý žid zo susednej obce, kde sa ešte občanom neotvorily oči.

Červenák zariadil si pivnicu, zakúpil od Gimpelesa sklenené nádoby, zajel až do Apce zakúpiť dobré prirodzené vína, jedny drahšie, druhé lacnejšie. I jedno i druhé stiahol do fliaš, tak že dva súdky vždycky boli vyprázdnené. Ostatnie súdky nechal plné, aby v neplných víno sa mu ne-kazilo. Tak robil i s pivom; lebo dobre vedel, že pivo lepšie sa dá udržať vo fľašiach, nežli v súdkoch načepovaných. Z počiatku išlo krčmárenie dosť mrtvo, ale pozdejšie lepšie sa pohybovalo. Dobrucký nemal čo ľutovať tej stovky.

Kto chcel pohár prirodzeného vína a pravého piva, poslal si k Dobruckému i z okolia. Aj okolití páni farári od neho brali víno ku sv. mši a hovorievali žartovne: „Je to s vínom naopak. Žid má víno krstené a kresťan nekrstené.“

Ale vráťme sa zase k úradu. Ešte v ten deň dalo sa na známosť Gimpelesovi, že zajtra príde úrad odoberať školu a zahradu. Bola to potom pre neho trápna noc.

Hneď na to v pondelok ráno dostal Gimpeles hostov.

Radšie by im bol riekol „s Bohom choďte,“ nežli „Vítam vás.“ Rychtár s dvoma staršími úradskými najprv išli opozrieť to „školské náradie“ v pastierni, a len odtiaľ pohli sa do „starej školy.“

„Pán Gimpeles, prišli sme odobrať náradie, ktoré bolo tu, keď zo „školy“ stal sa „hostinec,“ hovoril rychtár a odplul si pri poslednom slove.

„Jaké náradie, pán rychtár?“ vypúľil zdesené oči Gimpeles.

„Povinnen ste dľa smluvy oddať „starú školu“ v tom stave, v jakom ste ju prevzali,“ vysvetľoval rychtár. „Dľa inventáru majú to byť nasledujúce veci: čierna tabuľa s podperadlom, učiteľský stôl so stupňom a stoličkou, štyri dlhé stoly a podobne štyri dlhé lavice pre školskú mládež, dve lišty so zúbkami k vešaniu čiapok a klobúkov.“

„A ešte čo?“ pýtal sa Gimpeles so štipľavým úsmevom.

„Na tú otázku dostanete odpoveď až na patričnom mieste,“ odsekol mu rychtár. „Až oddáte tie menované veci školské, budeme v odberaní pokračovať.“

„Ja nemám čo odovzdávať. Ja s privolením predošlého rychtára, — škoda ho nastokrát — z tých drevených vecí školských dal som spraviť nálevňu a iné, čo bolo potrebné ku krémáreniu,“ zastával sa Gimpeles.

„K tomu, čo je proti smluvnému inventáru, nemal práva rychtár. Jeho povinnosťou bolo obhajovať a nie porušovať právo. My nemáme čo činiť s ním, ale s vami. Vy sa pokonajte najprv s nami, potom s predošlým rychtárom,“ rázne si zastal nový rychtár, tak že Gimpelesovi prešla chuť odporovať.

Zo školy išli do drevárne a iných miestností, ba i do zahrady. Všade bolo židovského hospodárenia až mnoho, menovite v zahrade: plot a strom odnášaný býval na ohnište.

„Sme hotoví,“ hovoril konečne rychtár. „Sme hotoví nie s odobieraním, ale s prehliadaním. Výsledok sdelí sa vám úradne a písomne. S Bohom!“ Odišli.

Na to v nedeľu po službách Božích popoludňajších sišli sa úradskí k porade, do ktorej povolali aj stolára, Imricha Pilku, aby im dal vysvetlenie ceny vecí v škole

a iných miestnosťach zahynuvších a porúchaných. Uvážili tiež spústu, ktorú našli v zahrade, jako i jej príslušnú náhradu. Nález vyniesli v ten smysel, aby Gimpeles lebo vyplatil sa hotovými 260 zlatými, alebo dal sa s obcou na právo. Dali to ihneď úradne a písomne na vedomie Gimpelesovi, žiadajúc od neho podobne písomné „osvedčenie.“

Gimpelesa to mrzelo síce, ale — dľa svojho spôsobu — pohol rozumom. Medzi tým časom zašiel do mesta a dal všetko pripísať na ženu. Dostav „pripis“ a jeho uhodnoverený odpis, čakal na úradné a písomné sdelenie od obce s pokojným srdcom. Na svedomí itak mu nezáležalo, kde išlo o mešec. Jasnáhle obdržal od obce úradné a písomné sdelenie, bezodkladne zaslal na rychtára písomné „osvedčenie“ i s priloženým odpisom „pripisu“ svrchu spomenutého, v obálke zapečatenej.

Na to vo stredu pripadol sviatok, a preto rychtár povolal opäť úradských na 5. popoludňajšiu hodinu k porade. Prvým konaním bolo, že rozpečatil list Gimpelesov a čítal nahlas jeho „osvedčenie,“ ktoré si dal napísať od nejakého pokútneho pisálka. Znelo takto:

„Ctenému pánu rychtárovi a pánom úradským vo Vzorkovciach.

V mene obce požaduje sa odo mňa summa 260 zlatých čo náhrada za veci pri škole zahynuvšie a porúchané: následkom toho týmto osvedčujem, že nie som vstave zadosť urobiť, ponevác nemám nič vlastného, čím bych tú náhradu dal; lebo, jako z priloženého úradného „pripisu“ vidno, všetko, čo je v mojom príbytku, je vlastníctvom nie mojím, ale ženy mojej, ktorá nenie viazaná smluvou, jakú som ja so ctenou obcou Vzorkoveckou bol uzavrel.“

Po prečítaní takého „osvedčenia“ nastalo hrobové ticho medzi úradskými. Na také chytráctvo Gimpelesovo neboli pripravení.

„Toto páchne až veľmi cesnakovým chytráctvom,“ pretrhol rychtár mlčanie a odplul si. „Čo na to povedať?“

„Klin s klinom, hovorí naše príslovie,“ pravil Dobrucký. Do obce bol prijatý Gimpeles, nie jeho žena. Následkom toho osmeľujem sa navrhnúť:

a) Odníma sa Gimpelesovi právo patričnosti do obce, ponevác jej nechce dať 260-zlatovú náhradu.

b) Ponevác patričnosť do obce bola daná len Gimpelesovi a nie jeho žene: táto teda, čo nepatriaca sem, nech sa i s mužom behom 24 hodín vystahuje z obce.

c) Ktorí občania sú dlžní Gimpelesovi, prestávajú byť jeho dlžníkami, a zaplatia dlh svoj obci až do 260 zlatých; ostatek dlhov náležať bude jemu.

d) Občania oznámia úradu menovite také dlhy, od ktorých platili úroky protizákonné, aby sa proti zdieravým úžerníkom dľa práva zakročiť mohlo.

e) Tí, ktorí pili „na bradu“ a zadlžili sa, nie sú povinní zaplatiť korheľský svoj dlh, lebo krčmár nemal ich učiť a vábiť ku zkazonosnému korheľovaniu.

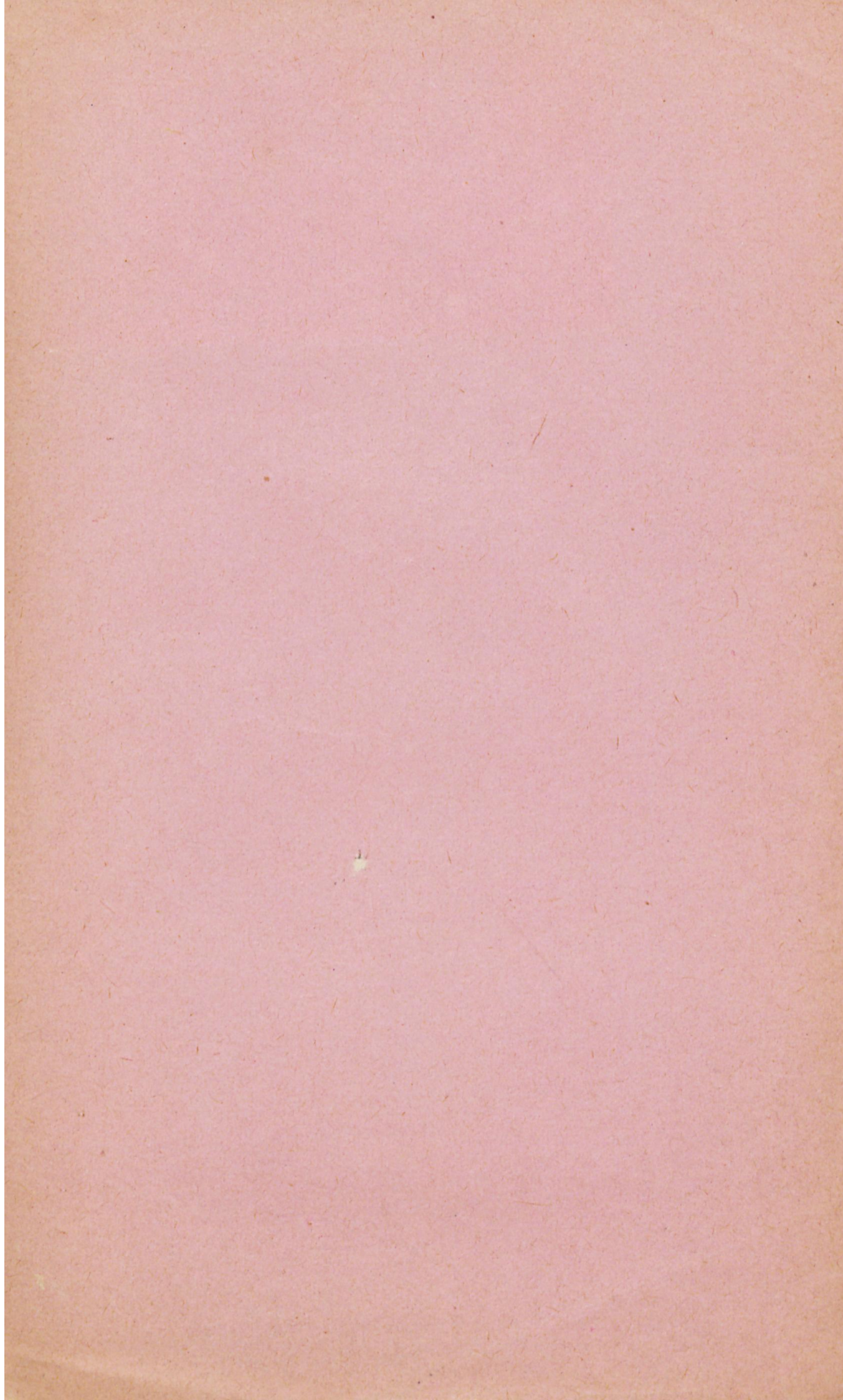
Návrh tento, keď sa prijme, dá sa bubnom na vedomie občanom.“

Nastalé mlčanie pretrhol rychtár a riekol: „Jakokoľvek návrh je spravodlivý, neprikrývam naň v celom jeho znení; lebo niektoré jeho veci boly by pomstou, ktorá sa na nás kresťanov nesluší; niektoré veci zas presahujú medze zákona a mohly by zamotať obec do osudnej pravoty. Po uvážení vecí som za to, aby sa prijal a bubnom na vedomie dal len tretí a štvrtý bod toho návrhu. Či s tým súhlasíte?“

Úradskí pokývli hlavami, na znamenie, že sú s tým usrozučení.

Sotva sa o tom dozvedel Gimpeles, priniesol k rychtárovi oných 260 zlatých a veľmi prosil, aby len ten bubon nechal v pokoji. Presvedčil sa, že ani tí sedliackí úradskí nemajú zašitý rozum do haleny, a za krátky čas vytratil sa z obce na šťastie Vzorkovciam.

KNIHOVNA AV ČR

S-O 375

00168/17